

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи
Громадська організація «Ла Страда – Україна»

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА «БАЗОВІ НАВИЧКИ МЕДІАТОРА В НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ТА ГРОМАДІ. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УЧАСТІ ЖІНОК І ДІТЕЙ У РОЗВ'ЯЗАННІ КОНФЛІКТІВ ТА МИРОБУДУВАННІ»

*Автори: Андрєєнкова В.Л., Дацко О.В.,
Лунченко Н.В., Мараховська Т.А.
Загальна редакція: Левченко К.Б.,
доктор юрид.наук, професор*

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

«БАЗОВІ НАВИЧКИ МЕДІАТОРА В НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ТА ГРОМАДІ. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УЧАСТІ ЖІНОК І ДІТЕЙ У РОЗВ'ЯЗАННІ КОНФЛІКТІВ ТА МИРОБУДУВАННІ»¹

*Автори: Андрєєнкова В.Л., Дацко О.В.,
Лунченко Н.В., Мараховська Т.А.
Загальна редакція: Левченко К.Б.,
доктор юрид.наук, професор*

Мета програми: підготувати медіаторів для миробудування, профілактики та розв'язання конфліктів у навчальному середовищі, в групах та громадах, які постраждали від конфлікту, особливо серед жінок та дівчат ВПО.

Завдання програми:

1. Сформувати розуміння поняття та видів гендерно обумовленого насильства
2. Сформувати знання про участь жінок у мирі будуванні. резолюція Ради Безпеки ООН № 1325 «Жінки. Мир. Безпека».
3. Сформувати навички визначення вразливих груп, особливо дітей до потрапляння в ситуацію насильства, в тому числі внутрішньо переміщених осіб
4. Сформувати уяву між особистісним конфліктом та насильством у суспільстві
5. Сформувати розуміння поняття та практики «миробудування»
6. Надати інформацію про базові знання з конфліктології, миробудування та медіації
7. Сформувати навички відновних практик, у тому числі медіації
8. Сформувати навички вирішення конфлікту мирним шляхом
9. Надати знання та навички щодо форм та методів популяризації медіації на рівні громади
10. Визначення схеми моніторингу та оцінки подальшої роботи учасників проекту
11. Ознайомити з найкращими практиками впровадження шкільної медіації в ЗНЗ
12. Вирішити організаційні питання подальшої співпраці в рамках проекту
13. Сформувати навички стресостійкості
14. Опрацювати методичні матеріали для користування медіаторами у подальшій роботі

¹ Навчальну програму розроблено та проведено в рамках проекту «Розбудова миру, профілактика і розв'язання конфлікту з використанням медіації в групах та громадах, які постраждали від конфлікту, особливо серед жінок та дівчат ВПО» за підтримки Посольства Великої Британії в Україні в співпраці з МОН України (вересень-жовтень 2015 р.)

ПРОГРАМА

1-й день «Базові поняття конфліктології. Запобігання ґендерно обумовленому насильству та жорстокому поводженню з дітьми.»

№	Тема	Форма роботи	Час
1.	Вступна частина		
1.1	Реєстрація учасників Вітальна кава		9.30 – 10.00
1.2	Анкетування	Анкети вхідні	10.00 – 10.15
1.3	Мета та завдання тренінгу. Визначення ситуації в країні	Вступне слово тренера	10.15 – 10.40
1.4	Знайомство		10.40 – 11.00
1.5	Очікування		11.00 – 11.20
1.6	Правила	Обговорення	11.20 – 11.30
	Перерва		11.30 – 11.50
2.	Базові поняття конфліктології		
2.1.	Основні поняття конфліктології	Мозковий штурм Перегляд відео (мультфільм) Обговорення Інформація тренера РР презентація «Базові поняття конфліктології»	11.50-12.15
2.2.	Структура конфлікту Стадії розвитку конфлікту	Інформація тренера Робота в 4 групах (вправа прописати конфліктну ситуацію) Обговорення Мозковий штурм РР презентація	12.15-12.50
2.3.	Підходи до вирішення конфліктів	Вправа «Розтули кулак» Інформація тренера РР презентація Обговорення Вправа «Дві казки. Про верблюдів, числа та багато інших речей»	12.50-13.20
2.4	Позиції та інтереси	РР презентація Схема «Айсберг» Робота в 4 групах Вправа «Позиції/інтереси»	13.20-14.00
	ОБІД		14.00-15.00
	Налаштування на роботу		15.00-15.10
2.5	Причини конфліктів	РР презентація Мозковий штурм Робота в 5 групах Презентації	15.10-15.40

3	Запобігання ґендерно обумовленому насильству та жорстокому поводженню з дітьми		
3.1.	Поняття ґендерного насильства. Міжнародне та українське законодавство. ґендерні проблеми. Масштаби проблеми.	Інформація тренера РР презентація «ґендерне насильство», Обговорення	15.40-16.10
3.2.	Визначення поняття «насильство в сім'ї». Визначення «жорстоке поводження з дитиною». Відповідальність за скоєння насильства в сім'ї Групи ризику	Інформація тренера РР презентація Обговорення	16.10-16.30
3.3.	Причини насильства Види насильства Наслідки ґендерного насильства	Робота в групах Обговорення Вправа «Дерево насильства»	16.30-16.50
	ПЕРЕРВА Брейк-кава		16.50-17.10
	Причини насильства Види насильства Наслідки ґендерного насильства	Робота в групах Обговорення	17.10-17.30
3.4.	Стереотипи та міфи щодо насильства в сім'ї	Інформація тренера Вправа «Займи позицію»	17.30-17.50
3.5.	Практичні завдання	Робота в групах (кейси), Презентація роботи	17.50-18.20
4	Інформація про діяльність Центру «Ла Страда-Україна»		18.20-18.40
	Підведення підсумків дня		18.40-19.00
	Вечеря		19.00-20.00

2-й день «Вирішення конфлікту. Теорія медіації»

№	Тема	Форма роботи	Час
	Сніданок		9.00-10.00
	Попередній день		10.00-10.15
5	Вирішення конфлікту		
5.1	Способи вирішення конфлікту	Інформація тренера РР презентація «Базові поняття конфліктології» (день 2) Індивідуальна робота. Групове обговорення Опрацювання схеми «Суд. Медіація. За і проти»	10.15-10.30
5.2	Дії під час конфлікту. Особливості поведінки	Вправа «Апельсин». Методика «Мозковий штурм» Інформація тренера РР презентація	10.30-10.45

5.3	Стилі вирішення конфлікту	Робота в 5 групах. Вправа «Робота з конфліктною ситуацією. Вирішення» Тест К.Томаса.	10.45-11.15
6	Трансформація конфлікту		
6.1	Від трансценденції до трансформації. Етапи вирішення конфлікту	Інформація тренера РР презентація Схема «Трикутник»	11.15-11.25
6.2	Практичне опрацювання. Вісім принципів вирішення конфлікту	Робота в групах Вправа «Вирішуємо конфлікт»	11.25-11.55
	ПЕРЕРВА Брейк-кава		11.55-12.15
6.3	Миробудування	Інформація тренера РР презентація Вправа «Робота з нормативно-правовим документом». Робота в групах Обговорення	12.15-12.40
7	Конфлікти в навчальних закладах		
	Конфлікти в навчальних закладах	Робота в групах №1 і №2	
	Карта конфліктів у навчальному середовищі	Робота в групах №3	
	Шляхи вирішення конфліктів у навчальному середовищі	Робота в групах №4 і №5	
	Презентація роботи груп	Вправа «Розмовляюча стіна»	13.00-13.30
8	Медіація в навчальному закладі та громаді		
8.1	Поняття Медіації	Інформація тренера РР презентація Просмотр відео Обговорення	13.30-14.00
	Обід		14.00-15.00
	Налаштування на роботу		15.00-15.10
8.2	Принципи медіації	Інформація тренера РР презентація Робота в 5 групах	15.10-15.30
9	Комунікативні навички медіатора		
9.1	Навички активного слухання	РР презентація «Комунікативні навички» Індивідуальна робота Відео Обговорення	15.30-16.00
9.2	Навички формулювання запитань	Інформація тренера РР презентація Групова робота	16.00-16.30

9.3.	Модальність висловлювання. Я-твердження	Інформація тренера РР презентація Групова робота	16.30-17.00
	Перерва Брейк-кава		17.00-17.20
9.4	Навички перефразування	Інформація тренера РР презентація Групова робота	17.20-18.00
9.5	Ефективний зворотній зв'язок	Інформація тренера РР презентація Групова робота	18.00-18.40
	Підведення підсумків дня		18.40-19.00
	Вечеря		19.00-20.00

3-й день «Практика медіації»

№	Тема	Форма роботи	Час
	Сніданок		9.00-10.00
	Попередній день		10.00 – 10.10
10	Формування стресостійкості медіатора	Інформація тренера Групова робота	10.10-10.45
11	Практика медіації. Етапи медіації		
11.1	Етапи медіації Основні фази роботи медіатора на індивідуальній зустрічі зі стороною	Інформація тренера РР презентація Колективне обговорення	10.40-10.50
11.2	Основні фази роботи медіатора на зустрічі зі сторонами (медіаційна бесіда)	Робота в групах Вправа «Збери таблицю. Пазли» Метод «навчаючи-навчаюся»	10.50-11.30
11.3	Портрет медіатора. Етика медіатора	Інформація тренера Колективне обговорення	11.30-11.40
	Перерва Брейк-кава		11.40-12.00
12	Практика медіації		
12.1	Вступне слово медіатора	Інформація тренера РР презентація Рольова гра Обговорення	12.00-13.00
12.2	Практика медіації. Ситуація «Учень-учень»	Рольова гра Обговорення	13.00-14.00
	Обід		14.00-15.00
	Практика медіації. Ситуація «Учень-учень»	Рольова гра Обговорення	15.00-16.00
12.3	Практика медіації. Ситуація «Батьки-батьки»	Рольова гра	16.00-17.00
	Перерва Брейк-кава		17.00-17.20
	Практика медіації. Ситуація «Батьки-батьки»	Рольова гра	17.20-18.40

	Підведення підсумків дня		18.40-19.00
	Вечеря		19.00-20.00

4-й день «Практика медіації»

№	Тема	Форма роботи	Час
	Сніданок		9.00-10.00
	Попередній день		10.00-10.15
12.4	Практика медіації. Ситуація «Педагог-учень»	Рольова гра Обговорення	10.15-11.55
	Перерва Брейк-кава		11.55-12.10
12.5	Практика медіації. Ситуація «груповий конфлікт»	Рольова гра Обговорення	12.10-13.30
12.6	Техніка «Коло»	Інформація тренера Обговорення	13.30-14.00
	Обід		14.00-15.00
	Налаштування		15.00-15.10
12.6	Техніка «Коло»	Рольова гра Обговорення	15.10-16.45
13	Найкращий досвід впровадження шкільної медіації	Інформація тренера РР презентація	16.45-17.15
	Перерва Брейк-кава		17.15-17.35
14	Методичне забезпечення впровадження медіації. Опрацювання занять з батьками, педагогами, учнями	Інформація тренера Робота в групах Презентація роботи Обговорення	17.35-18.40
	Підведення підсумків дня		18.40-19.00
	Вечеря		19.00-20.00

5-й день «Методичне забезпечення впровадження медіації. Організаційні питання»

№	Тема	Форма роботи	Час
	Сніданок		8.00-9.00
	Попередній день		9.00 - 9.15

15	Методичне забезпечення впровадження медіації	Інформація тренера Робота в групах	9.15-10.15
16	Способи популяризації медіації	Інформація тренера Групова робота Обговорення	10.15-11.00
	Перерва Брейк-кава		11.00-11.20
17	Механізм впровадження отриманих навичок у діяльність НЗ та громади	Індивідуальна робота Робота в групах Обговорення	11.20-13.00
	Обід		13.00-14.00
	Налаштування на роботу		14.00-14.15
18	Моніторинг діяльності медіатора	Інформація тренера Групова робота Обговорення	14.15-16.00
	Перерва Брейк-кава		16.00-16.20
19	Організаційні питання		16.20-17.00
20	Зворотній зв'язок Підведення підсумків Видача сертифікатів		17.00-18.00

1-й день «Базові поняття конфліктології. Запобігання ґендерно обумовленому насильству та жорстокому поводженню з дітьми.»

1. Вступна частина

1.1. Реєстрація учасників

1.2. Анкетування (15 хв.)

1.3. Мета та завдання навчальної програми (25 хв.)

Тренер оголошує мету та завдання навчальної програми

1.4. Знайомство (20 хв.)

Вправи

1. На підлозі в формі карти України розкладено картки з назвами областей. Учасникам необхідно стати до тієї картки з назвою області звідки вони приїхали.

2. Учасники стають в одну лінію за першою літерою ім'я, називають місце роботи, посаду, чим подобається робота.

1.5. Очікування (20 хв.)

Матеріали: стікери, листи фліпчарту

Завдання: учасники записують свої очікування на трьох стіках та наліплюють їх на загальний лист очікувань.

До уваги тренера: тренер та всі учасники мають змогу ознайомитися з написаними очікуваннями під час перерви.

1.6. Правила роботи групи (10 хв.)

Вправа «Мозковий штурм»

Тренер робить запис правил на листі фліпчарту та коментує правила.

2. Базові поняття конфліктології

Час: – 160 хв.

Мета: опрацювати основні поняття конфліктології; структуру та причини конфлікту.

Обладнання: РР презентація «Базові поняття конфліктології», проектор, ноутбук, колонки, фліп чарт, маркери, клей

2.1. Основні поняття конфліктології (25 хв.)

■ **Вправа «мозковий штурм».** Учасники пропонують свої асоціації до поняття «конфлікт». Тренер робить запис на листі фліпчарту. Обговорення. (слайд РР)

■ **Обговорення висловлювання** Христофа Бесемера² «Світ без конфліктів – це відірвана від реальності утопія, – і даже неприємна: вона скоріше схожа на кладовище, ніж на «рай на землі!» (слайд РР)

Питання для обговорення:

1. Чи можливе існування людства, суспільства без конфліктів? Чому?
2. Чи може конфлікт бути позитивним (виконувати позитивні функції?) Обґрунтуйте свою думку.

■ **Перегляд мультфільму «Конфлікт. Сірники»³. Обговорення**

Питання для обговорення після перегляду мультфільму «Конфлікт.Сірники»⁴ (слайд РР)

1. Про що цей мультфільм? Чи є в цій ситуації ознаки конфлікту? Якщо так, то які саме?
2. Що було приводом для конфлікту?
3. Що є істиною причиною конфлікту?
4. Хто є сторонами цього конфлікту?
5. Який це конфлікт? (мається на увазі позитивний (конструктивний) чи негативний (деструктивний))
6. До якого типу конфліктів належить? (міжособові, міжгрупові тощо)
7. Які ви відмітили стадії розвитку конфлікту?
8. На вашу думку, чи була можливість зупинити або вирішити конфлікт на якійсь із стадій його розвитку? Якщо так, то що для цього можна було зробити? Якщо ні, то чому?
9. Згадайте, що стало приводом для виникнення конфлікту? Чи вирішив конфлікт це питання? Якою ціною?
10. До яких наслідків призвів конфлікт?
11. Хто із сторін конфлікту став переможцем, а хто – переможеним?
12. Які важливі висновки з цього мультфільму ви зробили особисто для себе?

■ **Опрацювання поняття «Конфлікт» (слайд РР)**

Інформація тренера

Зважаючи на різноманіття видів конфліктів і розбіжностей у їх визначенні, в першу чергу необхідно дати таку дефініцію конфлікту, яка була б спільною для всіх його видів. Це в свою чергу передбачає виявлення сутності конфлікту та його поняття.

Сьогодні у літературі з конфліктології існують різні визначення конфлікту (близько 100 дефініцій). Так, на Заході широко поширене поняття конфлікту, сформульоване відомим американським теоретиком Л. Козером. Під ним він розуміє боротьбу за цінності і домагання на певний статус, владу і ресурси, в якій цілями супротивника є нейтралізація, нанесення шкоди або усунення суперника. Це визначення розкриває конфлікт більшою мірою з соціологічної точки зору, бо його сутністю, на думку автора, виступає зіткнення цінностей і інтересів різних соціальних груп. Конфлікт – це якість взаємодії між людьми (або елементами внутрішньої структури особистості), що виражається в протиставленні сторін заради досягнення своїх інтересів і цілей.

Конфлікт – це зіткнення протилежно спрямованих цілей⁵, інтересів, позицій, думок, поглядів опонентів або суб'єктів взаємодії. Конфлікт (з лат. *conflictus* – зіткнення) – це особливий вид взаємодії, в основі якого лежать протилежні і несумісні цілі, інтереси, типи поведінки людей та соціальних груп, які супроводжуються негативними психологічними проявами.

Конфлікт – це зіткнення протилежно спрямованих, несумісних одна з одною тенденцій (потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій, соціальних установок, планів тощо) у свідомості окремо взятого індивіда, в міжособистісних взаємодіях та міжособистісних стосунках індивідів чи груп людей⁶.

Загальне у даних визначеннях – протистояння між цінностями і нормами, інтересами і потребами.

⁴ Електронний режим доступу <https://www.youtube.com/watch?v=RblTFi7ZQm4>

⁵ Буртовая Е. В. Конфликтология. Учебное пособие. – СПб.: СПбГИПСР, 2005. – 81 с. Режим доступу: http://uchebnik-online.com/soderzhanie/textbook_71.html

⁶ О. В. Винославська. Психологія. Навчальний посібник. – К., 2005р. Режим доступу: ebk.net.ua/Book/psychology/vinoslavska_psihologiya/zmist.htm

² Христоф Бесемер – американський конфліктолог, автор книги «Медіація. Посередництво в конфліктах»

³ Розроблені Тетяною Войцях, тренер Національної тренерської мережі, завідувач обласного центру практичної психології і соціальної роботи комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

2.2. Структура конфлікту (35 хв.)

Опрацювання схеми «Структура конфлікту» (слайд РР)

Інформація тренера

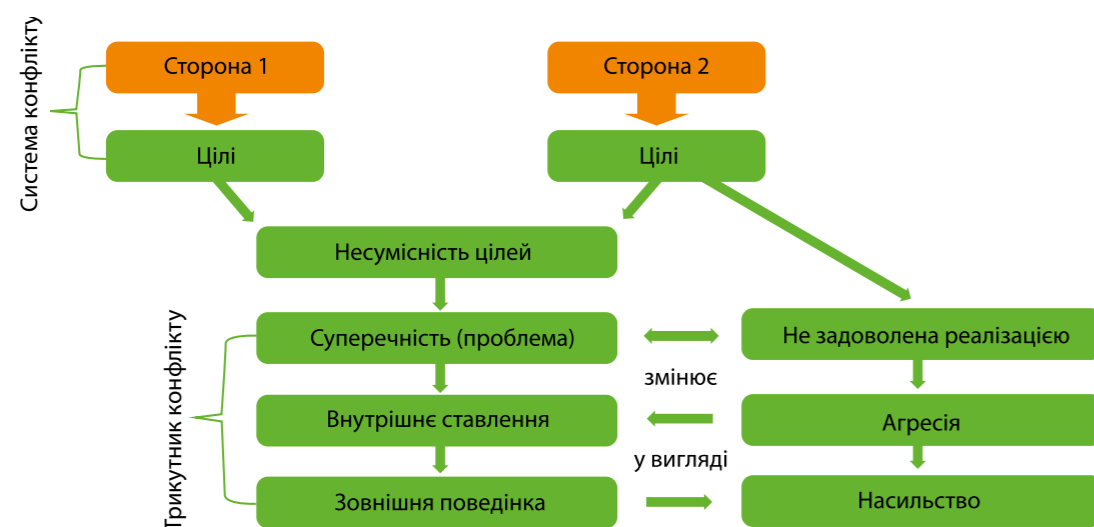
Професор Йоган Гальтунг⁷ відмічає, що конфлікт, подібно органічним формам, має свій власний життєвий цикл. Він виникає, досягає емоційного, навіть насильницького кульмінаційного пункту, спадає, зникає і часто виникає знов.

Це логічно: окремі особи і групи (нації, держави тощо) мають цілі;

- цілі можуть бути несумісними, виключати одна одну
- коли цілі несумісні, народжується проблема, *суперечність*;
- будь-яка особа чи сторона з нереалізованими цілями почувається розчарованою і невдоволеною; це почуття є тим сильнішим, чим більш фундаментальними є ці цілі (приміром, основні потреби і основні інтереси);
- розчарування і невдоволеність може вести до агресії, змінюючи внутрішнє ставлення обржених чи зовнішню поведінку у вигляді насильства.

Таким чином, конфлікт може мати вічне життя, подразнюючи та завдаючи шкоди, зникаючи і виникаючи знов.

Структура конфлікту

Конфлікт має сторони, а сторони мають цілі. Коли цілі несумісні (суперечливі), виникають спірні питання з відповідними моделями ставлення і поведінки. Загальний результат усього цього - конфлікт.

Опрацювання трикутника «Ставлення-Поведінка-Суперечність» (слайд РР)

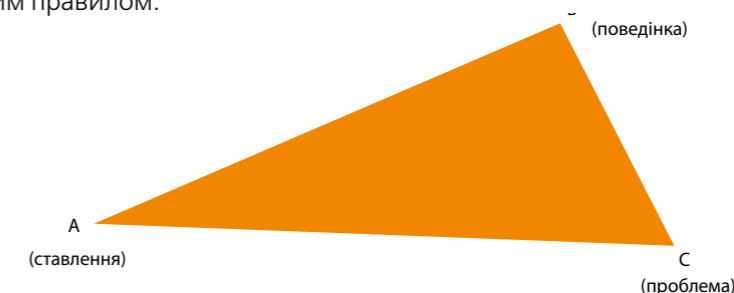
Інформація тренера

Загальний склад сторін і їхніх цілей складають систему конфлікту. Відображення системи конфлікту – основна частина роботи над конфліктом. Необхідно зауважити, що неправильно використовувати термін «третя сторона». Вважається, є дві сторони, що беруть участь у конфлікті, а отже термін «третя» має на увазі зовнішнє положення щодо конфлікту. Суперечність, ставлення і поведінка складають «трикутник конфлікту».

Трикутник конфлікту «Ставлення-Поведінка-Суперечність»

КОНФЛІКТ = **А** СТАВЛЕННЯ (ненависть) + **В** ПОВЕДІНКА (насильство) + **С** СУПЕРЕЧНІСТЬ (проблема)

Цей трикутник повинен стати своєрідною пам'яткою, завжди нагадуючи вам про те що конфлікт = С+П+С (в англ. оригіналі – АВС). Більшість невдач у роботі з конфліктами пояснюються саме нехтуванням цим правилом.

Завдання полягає в тому, щоб розкрити цей трикутник, заохочуючи відношення відкритості, стримане поведіння і великий творчий потенціал.

Робота в 4 групах (15 хв.)

Тренер об'єднує учасників в 4 групи.

Завдання: Використовуючи схему «Структура конфлікту» скласти/прописати на листі А4 конфліктну ситуацію:

- 1 група – між педагогом жінкою ВПО та педагогом/адміністратором чоловіком
- 2 група – між ученицею (дівчинка ВПО) та учнем (хлопець)
- 3 група – між батьками учениці ВПО та батьками учня
- 4 група – в громаді між жінкою ВПО та представником громади (чоловіком)

До уваги тренера:

- Групи презентують прописані ситуації без обговорення
- Тренеру необхідно зібрати листи с ситуаціями. Ці ситуації буде опрацьовано учасниками під час питання «Позиції та інтереси»

Стадії розвитку конфлікту (слайд РР)

Інформація тренера

Стадії розвитку конфлікту:

- I. Передконфліктна ситуація (передумови, приховані конфлікти, непорозуміння);
- II. Інцидент (привід, перша сутичка);
- III. Ескалація конфлікту (загострення стосунків, протидія);
- IV. Кульмінація (максимум протистояння, вибух);
- V. Згасання, завершення конфлікту (втрата інтересу до протистояння, вирішення ситуації, досягнення домовленостей, порозуміння);
- VI. Постконфліктна ситуація (наслідки)

⁷ Йоган Гальтунг – професор мирних студій Американського університету та університетів Рітсмайкен, Тромсо і Віттен; директор мережі «ТРАНССЕНД: мир і розвиток». Як засновник міжнародного інституту досліджень миру 1959 року і журналу «Дослідження миру» 1964, професор Гальтунг вважається багатьма ключовою фігурою в академічній дисципліні студій миру і конфліктів. Йоган Гальтунг. Трансформація конфлікту мирними засобами. Трансценд метод. – Діалог різноманітностей, № 12 (50), грудень 1999; Електронний режим доступу: <http://empedu.org.ua/content/transformatiya-konfliktu-mirnimi-zasobami>

2.3. Підходи до вирішення конфліктів (30 хв.)

Вправа «Розтисни кулак» (10 хв.)

Інструкція. Об'єднати учасників в пари. Попросити кожного учасника/учасницю зжати руку в кулак.

Завдання: протягом 60 секунд учасникам необхідно вербальними шляхом переконати один одного розтиснути кулак.

Питання для обговорення:

Хто і яким способом переконав розтиснути кулак?

Хто не розкрив кулак і з якої причини?

До уваги тренера

Ця вправа дозволяє показати на прикладах які є підходи до вирішення конфлікту.

Акцентуйте увагу учасників, що найкращим способом щоб людина розтиснула кулак, це її спитати «Що тобі потрібно, щоб ти розтиснув/ла кулак?» , тобто поцікавитися її потребами та інтересами.

Підходи до вирішення конфліктів (10 хв.)

Деструктивний/ конструктивний шляхи вирішення конфлікту

Інформація тренера (Слайд РР)⁸

Люди часто переживають конфлікти як перешкоди, небезпеку, деструктивність і біль. У відповідності із цим більшість людей прагне уникати конфліктів.

Тому конфлікти слід розглядати іншим, більш належним чином: конфлікти є важливим сигналом того, що дещо (вже) не в порядку і має бути змінено, це шанс для розвитку і поліпшення взаємних відносин. Чи буде використано цей шанс, залежить від того, як підійти до конфлікту.

Деструктивне розв'язання конфлікту

Часто розбіжності між людьми перетворюються на особистий конфлікт. Різні точки зору на певні проблеми перетворюються на докори іншим людям і судження про їх характер, їх наміри і мотиви. Замість того, щоб звернутися до загальної проблеми, розглядають іншу людину як проблему.

Інша людина розглядається як проблема

Часто сварка закінчується у глухому куті, з якого конфліктуючі сторони самі не можуть вибратися.

Конструктивне розв'язання конфлікту

Конструктивно розв'язувати конфлікти означає шукати рішення проблеми, не впливаючи на особистість противника. Усі учасники конфлікту спільно беруть на себе відповідальність за проблему і пліч-о-пліч шукають рішення.

Проблема визначається і вирішується спільно.

⁸ Христоф Бесемер МЕДИАЦИЯ. Посредничество в конфликтах./Перевод с нем. Н.В.Маловой - «Духовное познание», Калуга, 2004., 176 стр. Електронний режим доступу <http://www.e-reading.club/bookreader.php/105724/Mediacya.pdf>

«Трикутник вирішення конфліктів» (Слайд РР)

Інформація тренера (5 хв).

Підхід

- заснований на владі (примусити зробити щось)
- заснований на правах (спираючись на певні незалежні стандарти)
- з урахуванням інтересів (потреб, бажань, турботи, страху)

До уваги тренера

Необхідно зробити акцент, що найбільш спринятним при вирішенні конфлікту є підхід заснований на урахуванні інтересів, тому що враховуються інтереси всіх сторін учасників конфлікту і конфлікт вирішується на рівні «виграш-виграш»

Вправа «Займи позицію». (10 хв.)

Обладнання: додаток 1, листи з надписами «1 казка», «2 казка»

Завдання: учасники читають «Дві казки. Про верблюдів, числа та багато інших речей»

(Додаток 1) та роблять свій вибір, займаючи відповідні позиції.

Обговорення

2.4. Позиції та інтереси (40 хв.)

Опрацювання схеми «Айсберг»

Інформація тренера. (Слайд РР)

Так само, як вирізняється відмінність між людиною і проблемою, слід розрізнити позицію і інтереси. Позицію, тобто усталені уявлення про те, як має бути вирішена проблема, часто не поєднанні один з одним, тому узгоджене рішення проблеми здається неможливим. Однак, лежать в основі лежать інтереси, - а, врешті-решт, важливі саме вони, - їх можна задовольнити різним чином. Якщо інтереси відкриваються, тоді знайти рішення, яке представляє загальний інтерес, часто стає можливим.

Айсберг – це асоціація з конфліктом.

Опрацювання теми «Позиції та інтереси» на прикладі з апельсином.⁹

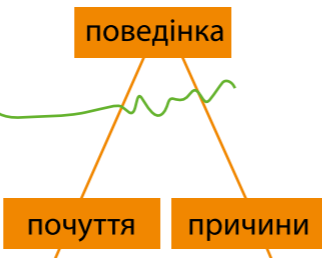
Дві сестри сперечаються через апельсин – обом хочеться взяти його. Нарешті, вони вирішують поділити його навпіл. Одна бере свою половину, з'їдає м'якоть і викидає шкірку. Інша, навпаки, викидає м'якоть і використовує шкірку, тому що вона хоче спекти з неї торт.

Як показує приклад, навіть різні інтереси можна привести до оптимального узгодженого рішення, якщо дослідити позиції («Я хочу апельсин») щодо інтересів («Я хочу з'їсти м'якоть» – «Я хочу взяти кірку для випічки») і тільки тоді приймати головне рішення. (Бесемер, Христоф МЕДИАЦИЯ. Посредничество в конфликтах./Перевод с нем. Н.В.Маловой - «Духовное познание», Калуга, 2004., 176 стр.)

⁹ Христоф Бесемер МЕДИАЦИЯ. Посредничество в конфликтах./Перевод с нем. Н.В.Маловой - «Духовное познание», Калуга, 2004., 176 стр. Електронний режим доступу <http://www.e-reading.club/bookreader.php/105724/Mediacya.pdf>

Позиції (вимоги, ЩО люди кажуть, що вони хочуть...)
Хочуть апельсин

Інтереси, потреби, відчуття (ЧОМУ люди хочуть, що вони кажуть...)
Одній потрібна м'якоть Шншій – шкіра

Ключ до успіху – переключити дискусію від позицій сторін до їхніх потреб та інтересів. Запитати себе ЧОМУ?

До уваги тренера

Акцент. Треба знати історію конфлікту. «Треба опустити воду для вирішення конфлікту»

Щоб простежити, як формується конфлікт, поставте запитання: «Хто зацікавлений у цьому?» Пам'ятайте, що необхідно обстежити все, і вгорі і внизу, «за горами, за морями», поруч себе, зазирнути в минуле і майбутнє. Нехай вас не вводять в оману арена розгортання конфлікту. Корені конфлікту можуть бути де завгодно.

Робота в 4 групах Вправа «Позиції/інтереси» (25 хв.) (Слайд РР)

Тренер об'єднує учасників в 4 групи.

Завдання: Розібрати запропоновану конфліктну ситуацію, яка була розроблена групою під час теми «Структура конфлікту», на позиції та інтереси/потреби та запропонувати варіант вирішення за принципом «виграш – виграш»

Обладнання: додаток 2, листи з розробленими ситуаціями

Обговорення.

2.5. Причини конфліктів (30 хв.)

Вправа «Мозковий штурм» .

Завдання: опрацювати причини конфлікту.

Тренер записує на листі фліпчарту.

Обговорення

Інформація тренера (Слайд РР)

Кристофер Мор виокремлює п'ять основних причин конфліктів та можливості втручання, покладаючи за основу джерела конфліктів:

1. Предметні конфлікти
2. Конфлікти інтересів
3. Конфлікт відношень
4. Конфлікт цінностей
5. Структурні конфлікти

До уваги тренера

Акцент. Навіщо нам треба знати причини конфлікту? Для творчого підходу. для підбору варіантів трансформації та вирішення конфлікту.

Робота в групах. Вправа «Збери таблицю. Пазли» (25 хв)

Обладнання: додаток 3, матеріал для груп (додаток 3), листи А4, клей

Тренер об'єднує учасників у 5 груп (за причинами конфліктів).

Завдання:

- Із запропонованого матеріалу (додаток 3) скласти та склеїти таблицю. Опрацювати.
- Прописати конфліктну ситуацію до відповідних джерел конфлікту (акцент на ситуаціях пов'язаних із гендерно обумовленим насильством, внутрішньо переміщеними особами, учасниками навчальних закладів)

Презентація. Обговорення.

Інформація для тренера.

Бажано, щоб учасники не мали змоги бачити таблицю (додаток 3) до початку виконання завдання.

Групи мають можливість самостійно перевірити правильність складання таблиці, використовуючи додаток 3.

Напрацьовані групами історії будуть використані в роботі в темі «Стилі вирішення конфлікту» (робота в групах)

Акцент. Актуальною причиною конфліктів є брак інформації. Треба розуміти, що інформація ніколи не буває нейтральною.

3. Запобігання гендерно обумовленому насильству та жорстокому поводженню з дітьми (140 хв.)

3.1. Поняття гендерного насильства. Гендерні проблеми. Міжнародне та українське законодавство (30 хв.)

Обладнання: РР презентація «Гендерне насильство», додатки

Інформація тренера.

Катерина Левченко акцентує, що одним з наслідків конфлікту є зростання рівня насильства в суспільстві. Причини існування та поширення насильства укорінюються як на рівні традицій, культурних практик, так і стереотипів поведінки, мислення. Крім того, чинники посилення насильства потрібно шукати в невмінні вирішувати мирним шляхом будь які конфлікти чи суперечності. Отже погіршення соціальної та економічної ситуації багатьох українських сімей на фоні економічної кризи та військових дій стають вагомим негативним внеском в поширеність насильства в суспільстві.

Насильство має багато видів, і серед них - домашнє насильство та насильство за ознакою статі (гендерно обумовлене насильство), перш за все насильство проти жінок та дівчат (сексуальне насильство, булінг, насильство у військових конфліктах та пост конфліктних ситуаціях, насильство в інституційному середовищі за ознакою статі, наприклад в інтернатах, навчальних закладах тощо)¹⁰.

¹⁰ В Конвенції Ради Європи № 210 про попередження домашнього насильства та насильства щодо жінок та боротьбу із цими явищами «насильство стосовно жінок» визначається як порушення прав людини й форма дискримінації стосовно жінок та означає всі акти насильства стосовно жінок за гендерною ознакою, результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання стосовно жінок, у тому числі погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті (1). У Законі України «Про попередження насильства в сім'ї» визначені поняття «насильство в сім'ї» та його видів. Так, «насильство в

Оскільки конфлікти в суспільстві тягнуть за собою зростання рівня насильства, такий висновок відноситься й до гендерно обумовленого насильства.

Військові конфлікти є крайнім виявом насильницьких дій та насильства, які мають завжди гендерне забарвлення. Війна впливає і на жінок і чоловіків, але такий вплив має різні прояви. Жінки є більш вразливими під час війни і мають особливі потреби.

Важливість привернення уваги до проблематики гендерно-обумовленого насильства підтверджується спеціальними документами міжнародних організацій: резолюцією Ради Безпеки ООН № 1325 «Жінки. Мир. Безпека» (2000 р.)¹¹ та Рекомендацію № 30 до Конвенції ООН про ліквідації усіх форм дискримінації щодо жінок.

Поняття гендерного насильства

Вправа «Мозковий штурм». Опрацювання питання «Що таке гендер?» Тренер робить записи на листі фліпчарту.

Інформація тренера. (слайди РР)

В Україні довгий час не вживали слово «гендер», поняття, яке ввійшло із соціології і означає соціально-рольовий статус людини (соціальні можливості кожної статі в освіті, професійній діяльності, доступу до влади, сімейні ролі та інше).

Гендерні відмінності формуються у процесі соціалізації – навчання ролі чоловіків і жінок, який відбувається від перших днів народження до статевозрілого віку, і меншою мірою – пізніше. На це впливають сімейне виховання, школа, взаємодія з іншими дітьми та ігрова активність.

Необхідно розрізнити поняття «біологічна стать» та «соціокультурна стать».

Біологічна стать (не змінюється): тільки жінки народжують; тільки чоловіки продукують сперму; жінка не може підняти ту ж вагу, що й чоловік, бо має іншу будову м'язів.

Соціокультурна стать (гендер): гендер є набором психосоціальних, соціокультурних ролей і стосунків між чоловіками та жінками. Жінки можуть виконувати чоловічу роботу, але отримують 77% від заробітної платні чоловіків; чоловіки можуть так само добре виховувати дітей, як і жінки; з 236 вулиць, площ та провулків Києва, які носять імена людей, 220 мають чоловічі імена, 16 – жінок – і така ситуація у кожному місті.

Однією з характерних ознак сучасного світу є насильство. Гендерне насильство – це насильство, яке чиниться над особою тому, що вона належить до тієї чи іншої статі. Переважна частина гендерного насильства здійснюють чоловіки над жінками.

Вирізняють такі форми гендерного насильства стосовно жінок та дівчат:

- Домашнє насильство;
- Зґвалтування та сексуальне насильство;
- Сексуальні домагання;
- Насильство в інституційному середовищі (інтернати, навчальні заклади);
- Пошкодження статевих органів;
- Насильство в військових конфліктних та пост-конфліктних ситуаціях;
- Вбивство в ім'я честі;
- Примусене одруження;
- Примусовий аборт та примусова стерилізація

¹¹ Резолюція Ради Безпеки ООН № 1325 «Жінки. Мир. Безпека». – Електронний ресурс. Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_669

Актуальні гендерні проблеми в Україні. Масштаби проблеми

Робота в парах

Завдання: опрацювати питання «Актуальні гендерні проблеми в Україні. Масштаби проблеми» (додаток 4, 5)

Обговорення.

Міжнародне та українське законодавство

Інформація тренера (слайд РР)

Міжнародні зобов'язання України щодо реалізації гендерної політики

Державна політика України стосовно гендерної рівності базується на таких міжнародних документах та договорах, як:

- Загальна декларація прав людини (1948 р.),
- Європейська декларація про захист прав і основних свобод людини (1950 р.)
- Декларація ООН щодо подолання насильства над жінками (1993 р.)
- Конвенція «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» (1979)
- Європейська «декларація про рівність чоловіків та жінок» (1988 р.)
- Пекінська Платформа Дій (1995 р.)
- Резолюція Ради Безпеки ООН № 1325 «Жінки. Мир. Безпека».
- Конвенція ООН про права дитини (1979) і 3 факультативних протоколи до неї
- Конвенція Ради Європи про попередження насильства щодо жінок та домашнього насильства та боротьбу із цими явищами (2011)

Гендерне законодавство в Україні

На національному рівні в Україні прийнято ряд законодавчих та нормативно-правових актів, які захищають права людини від насильства в сім'ї, а також регламентують діяльність щодо попередження та припинення насильства в сім'ї.

- Конституція України
- Сімейний Кодекс України
- Закон «Про попередження насильства в сім'ї» 2001 р. з подальшими змінами
- «Національний план дій щодо реалізації рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (утвердження гендерної рівності) на період до 2016 року
- Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року

3.2. Запобігання насильства в сім'ї (20 хв.)

Визначення поняття «насильство в сім'ї». Визначення «жорстоке поводження з дитиною». Відповідальність за вчинення насильства в сім'ї. Групи ризику

Інформація тренера (слайди РР)

Україна ратифікувала багато міжнародних договорів про права людини, зокрема Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Конвенцію ООН проти тортур, Конвенцію ООН з ліквідації

всіх форм дискримінації стосовно жінок (CEDAW), Конвенцію ООН про права дитини, Конвенцію Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод. Хоча всі ці договори захищають права чоловіків та жінок, **лише в Конвенції ООН з ліквідації всіх форм дискримінації стосовно жінок є конкретні положення, що зобов'язують держави-учасниці ООН вживати заходів для захисту прав жінок.** Цей договір є спеціалізованим і спрямованим на приділення додаткової уваги до проблем, які постають лише перед жінками або від яких страждають переважно жінки, зокрема домашнє насильство.

Конвенція Ради Європи про попередження насильства щодо жінок та домашнього насильства та боротьбу із цими явищами¹²

Стаття 3. Визначення (витяг)

Для цілей цієї Конвенції:

а) «насильство стосовно жінок» розуміється як порушення прав людини й форма дискримінації стосовно жінок та означає всі акти насильства стосовно жінок за гендерною ознакою, результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання стосовно жінок, у тому числі погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті;

б) «домашнє насильство» означає всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні.

15 листопада 2001 р. Верховна Рада України ухвалила перший на теренах СНД Закон «Про попередження насильства в сім'ї», чим визнала як існування цього явища в суспільстві, так і готовність протистояти йому. Але і до теперішнього часу ведеться робота у напрямку вдосконалення національного законодавства в цій сфері. У 2008 році було запроваджено корекційні програми для осіб, які вчиняють насильство в сім'ї, виключено поняття «віктимної поведінки», уточнено перелік суб'єктів державної політики у сфері попередження насильства в сім'ї. В 2015 році Верховна Рада прийняла закон про внесення змін у Кодекс про адміністративні правопорушення, яким виключила штрафи з переліку покарань за насильство в сім'ї.

Закон України «Про попередження насильства в сім'ї»¹³

Стаття 1. Визначення термінів (витяг)

Насильство в сім'ї – будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю.

Жертва насильства в сім'ї – член сім'ї, який постраждав від фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства з боку іншого члена сім'ї.

Члени сім'ї – особи, які перебувають у шлюбі; проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою; їхні діти; особи, які перебувають під опікою чи піклуванням; є родичами прямої або непрямої лінії споріднення за умови спільного проживання.

¹² <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/convention/Convention%20210%20Ukrainian.pdf>

¹³ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>

Наказ № 564/836/945/577 від 19.08.2014 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення»

Порядок розроблено з метою впровадження ефективного механізму взаємодії служб у справах дітей, закладів соціального захисту дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, органів внутрішніх справ, закладів освіти, закладів охорони здоров'я.

Відповідно до цього Порядку:

жорстоке поводження з дитиною – будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною в сім'ї або поза нею, у тому числі:

- втягнення дитини в заняття проституцією або примушування її до зайняття проституцією з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства;
- примушування дітей до участі у створенні творів, зображень, кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм або інших предметів порнографічного характеру;
- ситуації, за яких дитина стала свідком кримінального правопорушення, внаслідок чого існує загроза її життю або здоров'ю;
- статеві зносини та розпусні дії з дитиною з використанням: примусу, сили, погрози, довіри, авторитету чи впливу на дитину, особливо вразливої для дитини ситуації, зокрема з причини розумової чи фізичної неспроможності або залежного середовища, у тому числі в сім'ї;
- будь-які незаконні угоди щодо дитини, зокрема: вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини;

забезпечення найкращих інтересів дитини – комплекс заходів, спрямованих на захист прав та забезпечення повноцінного життя, виховання і розвитку дитини.

Відповідальність за вчинення насильства в сім'ї

Вчинення насильства в сім'ї або загроза його вчинення тягне за собою, за відсутності складу правопорушення, здійснення заходів тільки попередження насильства в сім'ї. У випадках, коли має місце склад правопорушення, одночасно із заходами попередження насильства в сім'ї застосовуються заходи юридичної відповідальності (адміністративної, цивільної, кримінальної) за вчинення насильства в сім'ї.

Згідно зі статтею 15 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» члени сім'ї, які вчинили насильство в сім'ї, несуть кримінальну, адміністративну чи цивільно-правову відповідальність відповідно до закону.

Кримінальним кодексом України передбачено відповідальність за злочини, що часто вчинені стосовно членів сім'ї та виступають проявом різних видів сімейного насильства.

Важливим кроком у боротьбі із насильством в сім'ї стало закріплення адміністративної відповідальності за вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми.

Ст. 173–2 Кодексу про адміністративні правопорушення
Вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми

Вчинення насильства в сім'ї, тобто умисне вчинення будь-яких дій фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування фізичного насильства, що не завдало фізичного болю і не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання захисного припису особою, стосовно якої він винесений, непроходження корекційної програми особою, яка вчинила насильство в сім'ї,

- тягнуть за собою громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин або адміністративний арешт на строк до семи діб.

Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті,

- тягнуть за собою громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб.

Групи ризику

Інформація тренера

Насильство в сім'ї може відбуватись як у бідних та асоціальних сім'ях, так і в забезпечених та заможних. Як правило, суб'єктами та жертвами насильства в сім'ї є :

- Дружина чи чоловік;
- Неповнолітні діти;
- Батьки чи родичі похилого віку;
- Інваліди (незалежно від віку);
- Старші діти до молодших;

В основному виділяють насильство на гендерній основі – насильство однієї особи по відношенню до другої на основі статевої ознаки. У 95% випадків постраждалими були жінки, понад 91% осіб, які вчиняють насильство в сім'ї в Україні – чоловіки. Варто зазначити, що у 75% випадків домашнього насильства страждають діти.

Серед сімей групи ризику необхідно виділити кілька груп, на які необхідно звертати увагу:

- Сім'ї, де обидва або один із подружжя є алкоголіком, наркоманом або токсикоманом;
- Сім'ї, де хтось із подружжя має психічні захворювання;
- Сім'ї, де порушено емоційно-психологічний клімат (сюди відносяться сім'ї, яких торкнулася війна, в тому числі внутрішньо переміщені сім'ї);
- Сім'ї, які знаходяться у стані стресу у зв'язку зі смертю близьких, їх важкою хворобою;
- Сім'ї, в яких один або двоє із подружжя є безробітними або знаходяться в важких соціальних умовах проживання.
- Сім'ї з авторитарним стилем

3.3. Причини насильства. Види насильства. Наслідки гендерного насильства (40 хв.)

Робота в 3 групах. Вправа «Дерево насилля» (20 хв.)

Тренер об'єднує учасників в 3 групи

Обладнання: додатки 5-7, листи фліпчарту, маркери

Завдання: на листі фліпчарту прописати:

- 1 група – «на коренях» – причини насильства які формуються – на рівні особистості та сім'ї; – суспільства; – на державному рівні (додаток 6);
- 2 група – «на стовбурі» – види насильства та їх прояви (додаток 7);
- 3 група – «на кроні» – наслідки гендерного насильства – на рівні особистості та сім'ї; – суспільства; – на державному рівні (додаток 8).

Презентація роботи груп. Обговорення (20 хв.)

3.4. Стереотипи та міфи щодо насильства в сім'ї (20 хв.)

Обладнання: РР презентація, скотч, листи «Згодні/Незгодні»

Вправа «Займи позицію». На стінах розміщуються листи «Згодні» та «Незгодні». Тренер оголошує поширені міфи щодо насильства в сім'ї. Учасникам необхідно зайняти позицію «Згодні/Незгодні» та прокоментувати свій вибір.

Інформація тренера.

Стереотипи та міфи негативно впливають на ефективне подолання та профілактику насильства в сім'ї. Серед поширених міфів можна перелічити такі:

1. *Жінки провокують насильство і заслуговують його.*

Це дуже поширене переконання свідчить про те, що проблема насильства щодо жінок – соціальна. Вона закорінена в гендерних стереотипах, що з дитинства прищеплюються людям. Жодна людина не заслуговує на побиття, але насправді кривдник завжди знайде виправдання своїм діям, незалежно від того, як поводитися жертва.

2. *Жінки, які піддаються насильству, завжди можуть піти від кривдника.*

У суспільстві, де жінкам запропоновано з культурної точки зору вірити в те, що любов і шлюб є для них самореалізацією, часто вважається, що вони мають право і волю піти з дому, коли насильство стає дуже серйозним. У справжньому житті існує дуже багато перешкод для жінок на цьому шляху.

3. *Жінки, що піддаються насильству в родині, – мазохістки. Їм приємно, коли їх б'ють.*

Зазвичай вважається, що б'ють тих жінок, які «хочуть і заслуговують бути побитими», тому вони не кидають кривдників і терплять таке ставлення. Цей міф стверджує, що жінка отримує сексуальне задоволення від того, що її б'є чоловік, якого вона любить.

4. *Чоловіки-кривдники поводяться агресивно і грубо у стосунках з усіма.*

Більшість із них здатні контролювати свою поведінку і розуміти, де і стосовно кого можна виявляти агресивні емоції.

5. *Кривдники, які застосовують насильство, психічно нездорові.*

Ці чоловіки часто ведуть нормальний спосіб життя, за винятком тих моментів, коли дозволяють собі спалахи агресивної поведінки. Соціальний статус таких чоловіків може бути досить високим, вони можуть обіймати керівні посади, вести активне соціальне життя, бути успішними в бізнесі.

6. *Чоловіки, які вдаються до насильства, є невдахами і не можуть подолати проблеми в житті.*

Стан стресу рано чи пізно переживають усі люди, але не всі піддають насильству інших людей.

7. *Чоловіки, які б'ють дружин, б'ють також і дітей.*

Це трапляється приблизно в третині родин.

8. *Чоловік припинить насильство, «коли ми одружимося».*

Жінки думають, що чоловіки припинять контролювати їх, якщо вони одружаться. Передбачається, що, отримавши своє, він повинен заспокоїтися і повірити, що вона його любить, бо шлюб є найвищим доказом любові. Але проблема в тому, що влади не буває багато, і цикл насильства продовжується.

9. Дітям потрібен їхній батько, навіть якщо він агресивний - «залишаюся тільки через дітей».

Без сумніву, в ідеалі діти мають потребу в матері та батькові. Проте діти, які живуть в умовах насильства в родині, самі можуть просити матір утекти від батька, аби рятуватися від насильства.

10. Домашні сварки, рукоприкладства і бійки характерні для неосвічених і бідних людей. У родині із вищим рівнем достатку такі події трапляються рідше.

Насильство в родині не обмежується визначеними групами населення. Це відбувається в усіх соціальних групах, незалежно від рівня доходів.

11. Причиною насильства є алкоголь.

Уживання алкоголю знижує здатність контролювати поведінку, але серед кривдників багато чоловіків, які не вживають тютюн чи алкоголь. Деякі, пройшовши лікування від алкоголізму, продовжували бути агресивними і жорстокими щодо близької людини. Алкоголізм чи вживання алкогольних напоїв не може виправдати насильство.

12. Насильство в родині – нове явище, породжене сучасними економічними і суспільними змінами, темпом життя та стресами.

Звичай бити дружину так само старий, як і сам шлюб. У найдавніші часи, за свідченнями, які дійшли до нас, існував закон, який відкрито заохочував і санкціонував звичай бити дружину. Існування цих та інших міфів про проблему насильства в родині є додатковим тягарем для жінок, що зазнають насильства. Усе це – бар'єри на шляху до нормального життя.

3.5. Практичні завдання. Опрацювання видів насильства (30 хв.)

Робота в 4-х групах

Обладнання: додаток 9

Завдання: опрацювати запропоновану ситуацію.

Презентація. Обговорення

Тренер об'єднує учасників у 4 групи та пропонує опрацювати кейси та вирішити завдання.

Інформація про діяльність Центру «Ла Страда-Україна» (20 хв.)

Презентація РР

Підведення підсумків дня (20 хв.)

2-й день «Вирішення конфлікту. Теорія медіації»

5. Вирішення конфлікту.

5.1. Альтернативні способи вирішення конфлікту (15 хв)

Відновні практики (слайд РР)

Індивідуальна робота. Опрацювання теми «Відновні практики» (Додаток 10). Обговорення

Інформація тренера.

Ми розглянемо вирішення конфліктів шляхом судового розгляду та за допомогою відновного підходу.

1. Судовий розгляд.

«Вкрасти конфлікт» (суд слухає і дає свою оцінку, а не вирішує конфлікт; арбітраж)

2. Відновний підхід.

Відновний підхід у процесах прийняття рішень, переговорах та конфліктних ситуаціях полягає у досягненні консенсусу. До технологій побудови консенсусу належать:

- медіація,
- фасилітація (зокрема, Коло) та
- переговори.

Необхідно відмітити, що практика використання альтернативних способів в різних державах розрізняється. Наприклад, в США існує набагато більше методів:

- переговори (negotiation),
- встановлення фактів (neutral fact finding),
- незалежна попередня оцінка (early neutral evaluation),
- посередництво (mediation),
- примирення (conciliation),
- «оцінка журі присяжних» (summary jury trial),
- висновок експерта (expert determination),
- арбітраж,
- приватне судовий розгляд (private judging).

Опрацювання схеми «Суд. Медіація. За і проти» (Додаток 11)

Індивідуальна робота. Групове обговорення

До уваги тренера

Акцент. Медіація дозволяє «не красти конфлікт», а вирішити його самими сторонами конфлікту, запропонувавши власні варіанти вирішення.

5.2. Дії під час конфлікту. Особливості поведінки (15 хв.)

Вправа «Апельсин». Методика «Мозковий штурм». Запис на листі фліпчарту РМ

Завдання: Уявіть на столі один апельсин та дві людини, які хочуть цей апельсин. Запропонуйте варіанти поведінки людей.

Тренер робить запис на листі фліпчарту. Запис варіантів на ФЧ

Обговорення.

Інформація для тренера

Під час обговорення використовуйте схему «П'ять основних типів завершення конфлікту»

Схема «П'ять основних типів завершення конфлікту»¹⁴

[1,2] ДОМІНУВАННЯ ОДНІЄЇ СТОРОНИ

Верховенство людини: борися, сильний і сильні завжди праві (слід уникати)

Верховенство закону: вирішуйте, на основі якогось принципу (необхідність, пристрасть)

Верховенство випадку: дещо хаотичний метод

Компенсація: розширення (трикутник), поглиблення (подвійний конфлікт)

¹⁴ Йоган Гальтунг. Трансформація конфлікту мирними засобами. Трансцендентний метод. – Діалог різноманітностей, № 12 (50), грудень 1999, с.21

[3] ВІДХІД ВІД КОНФЛІКТУ

Піти геть

Викинути апельсин геть або віддати третій особі

Просто дивитися на апельсин

Покласти апельсин в холодильник

[4] КОМПРОМІС

Розрізати апельсин

Видавити сік

Почистити, поділити на дольки

Будь-яка інша форма поділу

[5] ТРАНСЦЕНДЕНЦІЯ

Дістати ще один апельсин

Покликати людей, щоб поділитися апельсином

Спекти апельсиновий пиріг, провести лотерею, поділити зароблене

Посіяти зернятка, виростити сад, зібрати урожай

Головна теза: ЧИМ БІЛЬШЕ АЛЬТЕРНАТИВ, ТИМ МЕНШ ВІРОГІДНИМ Є НАСИЛЬСТВО

5.3. Стили вирішення конфлікту (30 хв.)

Інформація тренера (слайд РР)

Існує п'ять основних стилів вирішення конфлікту. Вони описані і широко використовуються в програмах психології та конфліктології, в основі яких лежить система, що називається методом Томаса-Кілмена (метод розроблений Кеннетом У.Томасом та Ральфом Х. Кілменом у 1972 році).

Для елементарних конфліктів завжди варто визначити п'ять можливих варіантів завершення, які стануть відправними точками для осмислення конфлікту, вироблення стратегії та конкретних дій. Розглянемо їх:

[1] Перемога однієї чи одного: одна сторона домінує, інша втрачає;

[2] Перемога іншого чи іншої: домінує інша сторона;

[3] Відхід: обидві сторони відмовляються від своїх цілей (на деякий час);

[4] Компроміс: обидві сторони від чогось відмовляються, а щось здобувають;

[5] Трансценденція (/співробітництва): ситуація визначається по-новому; обидві сторони здобувають більше, ніж втрачають.

На найнижчому рівні знаходяться варіанти [1] та [2], коли домінує одна сторона (незалежно від того, застосовувались насильницькі методи чи ні), а інша не одержує нічого. Погане завершення.

Далі йдуть варіанти [3] та [4], відхід та компроміс. Адже загалом вони не вносять нічого нового у ситуацію. Відхід означає "зачекайте хвилинку" (яка може тривати вічність), а компроміс, по суті, означає поділ чогось. Прихильники й прихильниці компромісу вважають, що це щось може бути поділеним.

Найвищу позицію займає [5] варіант, трансценденція, що означає привнесення чогось нового, а не того, чого прагнули досягти учасниці й учасники конфлікту. В ідеалі цей новий компонент змінює ситуацію таким чином, що обидві сторони в дійсності одержують набагато більше, ніж вони хотіли або здобувають щось таке, що робить те, за що вони спочатку змагались, менш цінним і привабливим.

Робота в 5 групах. (25 хв)

Тренер об'єднує учасників в 5 груп.

Робота з конфліктною ситуацією, яку прописували групи в темі «Причини конфлікту».

Завдання: Проаналізуйте конфліктну ситуацію з огляду на згадані п'ять стилів вирішення. Чи можете ви запропонувати більше одного способу трансцендування?

Обговорення.

До уваги тренера

Тренер пропонує учасникам виконати тест К.Томаса з метою визначення до якого типу вирішення конфлікту вони схильні (додаток 12).

6. Трансформація конфлікту (75 хв.)

6.1. Від трансценденції до трансформації (10 хв.)

Інформація тренера (слайд РР)

Трансформація конфлікту – це перенесення його у нову реальність. Трансформувати конфлікт означає трансцендувати цілі учасників і учасниць конфлікту, визначивши для них інші цілі, знявши конфлікт з ґрунту, який учасниці й учасники підготували для цього - і, нарешті, перенісши його у більш перспективне місце. Щоб досягти цього, конфлікт має бути трансформований ще й через доповнення його сторонами та цілями, про які учасники й учасниці часто навіть і не думають

З усіма трьома факторами треба працювати водночас.

Конфлікт = С+П+С. Трансформація конфлікту має вестися з усіх трьох точок. Повинна прийти зміна на трикутник **Конфлікт=Співчуття і зміна ставлення+Ненасильство і зміна поведінки+Творчі підходи і подолання суперечностей**

Трансформація: співчуття і зміна ставлення

Трансформація: ненасильство і зміна поведінки

Трансформація: творчі підходи і подолання суперечностей

Ми повинні пам'ятати про загальну мету трансформації: створення нової ситуації, з якою можна працювати творчими і ненасильницькими засобами, оскільки тоді конфлікт стає м'якшим.

«Етапи вирішення конфлікту»(слайд РР)

1. Збір інформації

2. Визнати наявність конфлікту

3. Визначення позицій, інтересів і потреб

4. Оцінка та вибір оптимального варіанту. Творчість

5. Визнання сторонами

6. Потиснення рук

6.2. Робота в 5 групах (30 хв.)

Вправа «Вирішення конфлікту» (додаток 13)

Тренер об'єднує учасників у 5 груп.

Завдання: Необхідно вирішити запропоновану ситуацію згідно етапам вирішення конфлікту (за схемою: 1) визначення сторін, 2) визначення позицій, інтересів і потреб, 3) оцінка та вибір оптимального варіанту, творчість)

Презентація. Обговорення

6.3. Миробудування (25 хв.)

Інформація тренера (слайди РР)

Принципи ООН розв'язання конфлікту через застосування «4 Р»

- превентивна дипломатія
- миротворення
- дотримання миру
- розбудови миру

Отже, що ж таке миротворчість? На думку В. Ф. Заємського, миротворчість (англ. «peacekeeping») – сукупність заходів, які вживаються в інтересах збереження і підтримання міжнародного миру та безпеки.

Метою миротворчості він називає підтримку дипломатичних зусиль заради досягнення політичного врегулювання суперечки¹⁵.

Миротворчість або примирення, заохочення до миру або встановлення миру (англ. «peacemaking») – це дипломатична діяльність, спрямована на те, щоб схилити ворогуючі сторони до згоди шляхом переговорів, використовуючи такі мирні засоби, які передбачені у Главі VI Статуту ООН¹⁶.

Миробудування або постконфліктна відбудова миру (англ. «peace building») – це дії по визначенню та відновленню допоміжних структур для посилення та підтримки миру з метою запобігання повторення конфлікту. Миробудування має виключне значення після завершення конфлікту. Миробудування також включає в себе укріплення довіри і взаємодії між колишніми супротивниками з метою попередження відновлення конфлікту.

Італійський автор Джорджіо Джаймо дотримується точки зору, що *операції з підтримання миру* – це багатофункціональні операції, в яких неупереджені дії військових та поліцейський сил призначені для створення безпечного та спокійного середовища з метою полегшення зусиль різних цивільних елементів місці для створення самозабезпечуваного миру.

Превентивна дипломатія (англ. «preventive diplomacy») – це дії, спрямовані на попередження виникнення суперечок між сторонами, попередження переростання існуючих суперечок у конфлікти та обмеження масштабів конфліктів після їх виникнення.

Роль педагога в миротворенні та миробудуванні

Денніс Сандол, доктор філософії, професор з міжнародних відносин та розв'язання конфліктів Інституту з розв'язання та аналізу конфліктів Університету Джорджа Мейсона у штаті Вірджинія, США наголосив на необхідності спільного вирішення будь-якої проблеми у шкільному середовищі. Для подолання конфлікту в класі, навчальному закладі учасники начально-виховного процесу повинні мати бажання бути миротворцями у своєму середовищі. Денніс Сандол бачить роль вчителя у заохочуванні учнів до процесу миробудування, тобто вчитель втілює в собі «модель» миротворця. Таким чином учні та педагоги повинні бути об'єднанні однією спільною метою – миробудуванням.

Роль жінок в миробудуванні

Прийняття у 2000 році резолюції 1325 (2000) Рада Безпеки визнав важливе значення просування гендерної проблематики на всіх етапах мирного процесу, включаючи підтримання миру,

¹⁵ Заемский В.Ф. ООН и миротворчество. Курс лекций. – М.: Междунар. отношения, 2008 – 312 с., ил.

¹⁶ Жесткое миротворчество: армия и полиция в операциях в пользу мира. Глоссарий/ составители А. Теличкин, М. Бонни. – Европейский центр изучения проблем безопасности им. Дж.К. Маршалла, Германия, 2007 – 51 с.)

миробудівництво і пост-конфліктне відновлення. Резолюція надає імпульс для роботи Ради, держав-членів, організацій системи Організації Об'єднаних Націй, громадянського суспільства та інших зацікавлених сторін для послідовного вирішенню питань миру і безпеки з урахуванням гендерної проблематики. Для підтримки і зміцнення миру і безпеки важливе значення має вжиття заходів, спрямованих на задоволення потреб жінок та забезпечення їх рівного участі та всебічної інтеграції в посередницькі та переговорні процеси, до усіх аспектів підтримання миру, надання гуманітарної допомоги і процесу постконфліктної відбудови.

Вправа «Робота з нормативно-правовим документом» (15 хв.).

Опрацювання в малих групах Резолюції Ради Безпеки ООН № 1325 «Жінки. Мир. Безпека». Обговорення

7. Конфлікти в навчальних закладах .

Робота в 5 групах (20 хв)

Обладнання: листи фліпчарту, маркери, слайд РР

Завдання для груп.

- 1 група. Прописати що заважає розв'язанню конфліктів в навчальних закладах.
- 2 група. Прописати що допомагає розв'язанню конфліктів в навчальних закладах.

Карта конфліктів у навчальному середовищі

3 група. Прописати сторони конфліктів в навчальних закладах (за блоками професійні, учнівські, батьківські). Обміркувати, хто може допомогти у вирішенні конфліктів.

Шляхи вирішення конфліктів у навчальному середовищі

4 група. Пошук ресурсів внутрішніх; матеріальні/людські. Оцінка ситуації

5 група. Пошук ресурсів зовнішніх; матеріальні/людські. Оцінка ситуації

Презентація. Обговорення (35 хв)

8. Медіація в навчальному закладі та громаді

8.1. Поняття медіації (30 хв.)

Обладнання: презентація РР «Медіація», ноутбук, колонки, відео, додаток 14

Перегляд відео «Шкільна служба примирення»¹⁷ (15 хв.)

До уваги тренера

Перед початком демонстрації тренер просить учасників бути уважними і намагатися визначити, з яких етапів складається медіація і що робить медіатор на кожному з етапів. Доречно запропонувати учасникам записати етапи медіації та дії медіатора.

Питання для обговорення

Чи буде дієвим представлений спосіб розв'язання конфлікту? Чому?

Які особливості процесу медіації ви можете виділити?

Охарактеризуйте дії медіатора.

¹⁷ Йоган Гальтунг. Трансформація конфлікту мирними засобами. Трансценд метод. – Діалог різноманітностей, № 12 (50), грудень 1999, с.21

Опрацювання поняття медіація, медіатор (10 хв.)

Інформація тренера (слайди РР)

Медіація – це добровільний і конфіденційний процес, в якому нейтральна третя особа (медіатор) допомагає сторонам знайти взаємоприйнятний варіант вирішення ситуації, що склалася. Особливою рисою медіації є те, що сторони спільно беруть на себе відповідальність за прийняття рішення та його виконання.

Медіатор – спеціально підготовленого посередника у вирішенні конфліктів, який однаково підтримує обидві сторони та допомагає їм знайти взаємоприйнятне рішення. Медіатор:

- уважно слухає і не перебиває;
- дуже чітко висловлює свою думку;
- задає питання, що сприяють розумінню ситуації;
- ставиться до кожного учасника ситуації з повагою;
- дотримується нейтралітету і не приймає нічийої сторони;
- не надає ніяких порад і не висловлює свою точку зору;
- не шукає, хто правий, а хто винуватий;
- допомагає учасникам процедури примирення знайти справедливе вирішення проблеми, що спричинила конфлікт чи суперечку.

Медіатор не покликаний давати будь-яких порад.

Медіатор створює атмосферу, сприятливу для переговорів і пошуку інтересів кожної сторони суперечки, щоб у результаті допомогти цим сторонам відшукати взаємоприйнятне для кожної зі сторін суперечки розв'язання конфлікту.

Медіатор несе відповідальність за процес, а не за рішення!

Завдання медіації – задовольнити інтереси сторін, знайшовши оптимальний вихід з ситуації, яка склалась, з мінімальними негативними наслідками.

Індивідуальна робота. Опрацювання питання «Історія медіації» (додаток 14)(5 хв.)

Тренер пропонує учасникам індивідуально опрацювати «Історію медіації»

Обговорення.

8.2. Принципи медіації (30хв)

Обладнання: листи фліпчарту, маркери, додаток 15

Робота в 5 групах. Опрацювання принципів медіації (слайд РР)

Основні принципи медіації:

- добровільність
- конфіденційність
- активна участь сторін
- прийняття відповідальності за наслідки конфлікту
- нейтральність і безоціночність

Завдання: Кожна група отримує завдання охарактеризувати один принцип медіації і відповісти на наступні запитання:

- Що означає даний принцип?
- Чому важливий даний принцип?

Презентація. Обговорення

Групи по черзі презентують напрацювання. Після цього знайомляться з матеріалами у Робочому зошиті (додаток 15).

9. Комунікативні навички медіатора

Обладнання: РР презентація «Комунікативні навички», додатки 16-20

Інформація тренера «Комунікативні навички»

Комунікативні навички – навички ефективного спілкування. Сюди зазвичай відносять легкість встановлення контакту, підтримання розмови, навички синтонного спілкування, вміння домовлятися і наполягати на своїх законних правах.

Відновлювальна комунікація¹⁸ – це вільний від маніпуляцій і тиску організований діалог, спрямований на розуміння самою людиною різних контекстів проблемної ситуації і прийняття ним самим відповідальності за пошук виходу з неї. Таку комунікацію може організувати спеціаліст (педагог, медіатор, психолог) з учасником проблемної (або просто важливою) ситуації, організувати комунікацію між учасниками ситуації, а також самі учасники можуть будувати своє спілкування як відновну комунікацію.

Відновлювальна комунікація допомагає людині подивитися з усіх боків на конфліктну подію (в тому числі зрозуміти стан інших його учасників), оцінити можливі наслідки, самому зробити усвідомлений вибір подальших дій.

У відновній комунікації основний акцент робиться на збереженні нормальних відносин між людьми. Відновлювальна комунікація фокусується не тільки на власному мовленні, але й, більшою мірою, на підтримці процесу розуміння у мовця (за рахунок своєї позиції активного слухання, запитань, уточнень, «відображення» слів і станів іншої людини).

Завдання комунікації	Техніки комунікації
Створення та підтримка довірчого контакту	Техніка активного слухання Техніка пасивного слухання Техніка «відзеркалення»
Розуміння людини та допомога їй у розумінні особистої ситуації	Формулювання запитань Техніка «перефразування» Техніка «резюмування»

Розглянемо техніки: активного слухання, я-твердження, ехо-техніку, перефразування, резюмування, формулювання питань, ефективного зворотного зв'язку.

9.1. Навички активного слухання (30 хв)

Вправа «Зіпсований телефон»

Чи вміємо ми з вами слухати і чути один одного. Для цього доведеться пригадати гру з дитинства «Зіпсований телефон». Мені потрібні п'ять учасників.

Інструкція для тих, хто виходить: Я буду запрошувати по одному, і пропонувати вам завдання після того, як увійдете до аудиторію. Попрошу вийти учасників з аудиторії.

Інструкція для інших учасників: фіксуйте помилки, спотворення сенсу, що з'являються у кожного наступного учасника.

¹⁸ Коновалов А.Ю. Школьная служба примирения и восстановительная культура-ра взаимоотношений: практическое руководство. / под общей редакцией Кар-нозовой Л.М. – М.: МОО Центр «Судебно-правовая реформа», 2012. – 256 с.

Прочитай текст першого (ходить перший учасник) Послухайте мене, будь ласка. Я зараз зачитаю Вам текст, а Ви повинні будете переказати тому, хто увійде наступний.

Текст передачі: «У березні в дитячому садку № 15, який знаходиться на перехресті вулиць Регенераторська та Щастя, відбулася незвичайна подія: з раковини в приміщенні старшої групи виліз крокодил. Коля Чуб, побачивши крокодила, взяв мольберт і почав малювати. Іванко Мазур став відбирати крокодила, намагаючись засунути його в куртку Маші Петренко. Тато Віри Милої, який прийшов в цей час за своєю донькою від 2-го шлюбу, з переляку забув взяти її додому і запізнився в суд, в результаті чого його майбутня дружина виявилася без чоловіка, без прописки, а 1-а дружина - без аліментів. На крик прибігли співробітники дитячого садка. Хтось встиг подзвонити за телефоном 911. Але коли приїхала рятувальна команда, діти сиділи за столом і пили ароматний чай».

Входить другий учасник . Перший повідомляє йому той текст, який чув. Потім заходить третій, другий повідомляє йому те, що чув . Потім четвертий вислуховує те, що повідомляє йому попередній учасник.

Ведучий. Ви все виконали, що від вас потрібно. А тепер послушайте, що було сказано першому. Читається текст.

Обговорення.

- Яке враження справило це вправа
- Що заважало слухати уважніше
- Які моменти запам'яталися краще і чому
- Ви звернули увагу на те, що мало того, що ця історія видозмінилася, так ще й був загублений сенс. Як ви думаєте чому? (велику увагу до деталей, нездатність структурувати інформацію).

Висновок: У кожного з нас інформація переробляється по різному, кожен щось «додумує», доповнює, виходячи зі свого досвіду зі своїх відчуттів, зі свого сприйняття і поглядів на деякі речі, так як ми вважаємо, що ніби добре розуміємо, що саме має на увазі, про що думає наш співрозмовник, коли говорить ту чи іншу фразу.

Тому, дуже важливо дотримуватися правил активного слухання.

Індивідуальна робота. Інформаційне повідомлення «Активне слухання»

Учасники знайомляться з інформаційним повідомленням (додаток 16)

Обговорення.

Перегляд ролика «Люди в білому»

Пропонуємо учасникам переглянути ролик і поррахувати скільки разів люди в білому передають один одному м'яч.

Коментар після ролика: Нашу увагу вибірково. Зазвичай ми зосереджуємося на деталях, які цікавлять нас, і пропускаємо картину цілого. Хоча наш мозок сприймає всі сигнали з навколишнього світу, до нашої свідомості доходить лише частина з цих сигналів. Ми помічаємо лише те, на що звертаємо увагу. Другий момент: навіть якщо ми щось бачимо і чуємо, але в нашій «картині світу» цього немає, то ми це і не помічаємо.

Як сказав Леонардо да Вінчі: «Звичайна людина дивиться, але не бачить, слухає, але не чує, торкається, але не відчуває, їсть, але не відчуває смаку, пересувається, але не відчуває тіла, вдихає, але не відчуває запахи, і каже, не думаючи ...».

9.2. Навички формулювання запитань (30 хв)

Вступне слово тренера. «Історія про вовка»

Зловив Дракон у лісі Вовка, каже йому:

– Дивись, записую: «Вовк, сірий, одна штука». Сьогодні прийде до мене на обід, я тебе з'їм.

Зрозумів?

– Зрозумів.

– Є питання?

– Ні.

Пішов Вовк понурий.

Йде далі Дракон по лісі. Зловив Лисицю.

– Дивись, Руда, записую: «Лисиця, руда, хвостата, одна штука». Сьогодні прийде до мене на вечерю я тебе з'їм. Зрозуміла?

– Зрозуміла.

– Питання є?

– Ні.

Пішла Лисиця, засмутилась.

А Дракон далі йде. Зловив Зайця, каже:

– Дивись, Куцохвостий, записую: «Заєць, сірий, вуха довгі, одна штука». Завтра прийде до мене на сніданок, я тебе з'їм. Зрозумів?

– Зрозумів.

– Питання є?

– Є.

– Став!

– А можна не приходити?

– Можна. Ви-крес-люю!

Мозковий штурм «Які мають бути запитання під час медіації?»

Тренер відповіді записує на аркуші паперу. Узагальнює отримані відповіді.

Індивідуальна робота з інформаційним повідомленням «Формулювання питань» (додаток 17)

Вправа «10 фактів». Робота в парах

Тренер об'єднує учасників в пари

Завдання: Дотримуючись вимог до формулювання запитань, учасники мають протягом 5 хвилин дізнатись якомога більше про навчальний заклад, у якому працює інший учасник/ця. Потім міняються ролями.

Обговорення у великому колі

- Хто зміг дізнатись усі 10 фактів? Що допомогло?
- Хто не зміг? Що завадило?

Вправа «Дискусія» (уразі потреби)

Мета: удосконалення взаєморозуміння партнерів по спілкуванню на невербальному рівні.

Хід вправи. Група об'єднується у «трійки». У кожній трійці розподіляються обов'язки. Один з учасників грає роль «глухого-і-німого»: він нічого не чує, не може говорити, але в його розпорядженні – зір, жести, пантоміміка; другий учасник грає роль «глухого»: він може говорити

і бачити; третій – «сліпого-і-німого»: він здатний тільки чути і показувати. Усій трійці пропонується завдання, наприклад, домовитися про місце, час і мету зустрічі.

На вправу виділяється – 15 хвилин.

9.3. Модальність висловлювання (30 хв.)

Інформаційне повідомлення. Різниця між «Ти-твердженням» і «Я-твердженням».

Перед початком роботи варто нагадати точку зору Р. Ассаджіолі, автора концепції психосинтезу, про те, що недоліки та негативні прояви поведінки інших людей у спілкуванні з нами дають нам можливість виробити у собі певні позитивні якості. Наприклад, спілкування із імпульсивними і нестриманими людьми тренує нашу витримку, терпіння; надзвичайно говіркі люди тренують наше вміння слухати тощо.

Учасникам пропонується інструкція: важливим моментом поліпшення взаємодії є вияв ваших почуттів та інтересів таким чином, щоб вони не сприймалися партнером як погроза у його адресу. Для цього рекомендується перейти від «Ви (Ти)-твердженнь», «Ви(Ти)-висловлювань» до «Я-твердженнь», «Я-звернень». Якщо у фразі, яку ви використали, на першому місці стоїть «Ви(Ти)», складається враження, ніби ви вважаєте, що лише ви самі маєте рацію, а ваш опонент помиляється, що ви звинувачуєте його у чомусь, вимагаєте від нього пояснення чи виправдання: «Ти не так поводишся», «Ти не повинен був цього робити», «Ти завжди робиш по-своєму», «Ти ніколи не...». Такого типу висловлювання спричиняють відхилення від суті проблеми і перенесення уваги на особистості того, кого вважають неправим.

Більш конструктивною формою висловлювання є «Я-твердження» (за Дж.- Г. Скотт), що є складнішими за конструкції, проте є більш ефективними у спілкуванні.

Наприклад:

«Ви-твердження» (звинувачують, доводять неправоту і т. п.) Чому ви завжди мене перебиваєте? Ви надокучили мені вашими запитаннями!

«Я-твердження» (проявляють почуття, інтерес, орієнтують на результат). Я був би дуже вдячний, якби ви потерпіли, поки я закінчу, звичайно, крім тих випадків, коли ви вважаєте свої слова настільки важливими, що сказати їх необхідно зразу. Я був би вам вдячним, якби ви свої запитання поставили у більш слухний час.

Робота в загальному колі.

Завдання: спробуйте переформулювати висловлювання, змінюючи їх модальність:

Ти повинен добре вчитися!

Ти повинен поважати старших!

Ти маєш думати про майбутнє!

Ти повинен слухати вчителів та батьків!

Ти повинен на уроці сидіти спокійно і уважно слухати!

Обговорення: при обговоренні учасники висловлюють своє ставлення до використання наказової модальності у спілкуванні вчителя і учня, визначають ефективність використання «Ви (Ти)-висловлювань» та «Я-твердженнь»¹⁹.

Робота в 4 групах

Обладнання: додаток 18

Тренер об'єднує учасників в 4 групи.

Завдання: Використовуючи «Я-твердження» обговорити наступні ситуації.

Група 1. Після повернення з роботи ви застаєте дитину в своїй кімнаті, в якій розкидані речі та голосно грає музика.

¹⁹ Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Мистецтво взаєморозуміння. Психологія та педагогіка сімейного спілкування. – К.: Веселка, 1998. – 214с. – С. 146 - 148

Група 2. Вам на кухні потрібна допомога, але дитина не реагує на прохання вам допомогти.

Група 3. Ваша дитина багато часу приділяє віртуальним іграм, спілкуванню в соціальних мережах.

Група 4. Дитина мало часу приділяє спілкуванню з Вами, часто приходиться пізно додому.

Презентація. Обговорення

Запитання для обговорення

Чи важко вам було оперувати «Я-твердженням»?

Що ви відчували, коли до вас зверталися з «Я-повідомленнями»?

Які висловлювання ми переважно використовуємо у повсякденному житті²⁰?

9.4. Навички перефразування (40 хв)

Інформація тренера (додаток 19)

Техніки рефлексивного слухання. 1) ехо-техніка; 2) перефразування (парафраз); 3) резюмування.

Ехо-техніка – повторення окремих слів чи словосполучень людини. Вона виконує роль запитань і спонукає людину продовжувати розповідь. Ця техніка досить популярна в психотерапевтичній практиці, особливо на стадії збирання інформації.

Правила використання ехо-техніки:

- 1) повторювати ті слова людини, які несуть найбільше емоційне навантаження;
- 2) повторювати слова, які людина сама підкреслює і всіляко виділяє в процесі бесіди;
- 3) чергувати ехо-техніку з іншими техніками.

Перефразування – переказ іншими словами того, що сказала людина. Призначення цієї техніки – показати людині, що медіатор уважно його слухає і розуміє його.

Є два види перефразування:

1-й відображає зміст сказаного людиною (застосовується для спонукання людини продовжувати розповідь, уточнення того, наскільки медіатор правильно його розуміє);

2-й відображає емоції і почуття людини (спонукає людину розповісти про її внутрішній стан, дає змогу показати їй, що вона має право на всі почуття, в т.ч. гнів, лють, злість тощо, допомагає їй краще усвідомити ці почуття, побачити їх очима медіатора). Перефразування зазвичай починається словами «Як я Вас зрозумів...», «Ви сказали, що...», «Якщо я зрозумів Вас правильно, то...».

Правила перефразування:

- 1) переповідати вислови людини своїми словами;
- 2) не інтерпретувати ці вислови і не вносити в них нових смислів;
- 3) чергувати перефразування з іншими техніками.

Резюмування – підбиття підсумків медіації чи її окремих частин, яке об'єднує основні думки і почуття людини. Для цього застосовуються такі слова і вислови: «Я отримав від Вас чимало інформації, але хочу пересвідчитися, що зрозумів Вас правильно. Якщо я припущуся неточностей чи помилок, виправте мене, будь ласка. Отже, Ви сказали, що...»; «На минулій зустрічі ми з Вами говорили про...» «Нашу зустріч завершено, і я хотів би підбити підсумки...».

Правила резюмування:

- 1) говорити лаконічно і зрозуміло;
- 2) включати в резюме слова і вислови людини;
- 3) не давати оцінку сказаного людиною;
- 4) уникати порад, настановлень.

²⁰ Спілкуємося й діємо: Навч._метод. посіб. / Ж. В. Савич, О. В. Безпалько. – К.: Наш час, 2006. – С.35-37

Вправа «Вислухай-поверни»

Завдання: Учасники, встановлюючи контакт очима, об'єднуються у пари (партнер А та партнер Б).

Партнер А розповідає все, що він хотів би повідомити на цей момент про себе (3 хв.). Партнер Б слухає і, по закінченні відведеного часу, переказує все, що почув, говорячи: «Я почув, що ти...». На «повернення» інформації партнеру Б також відводиться 3хв. Далі партнери міняються ролями (партнер Б розповідає партнеру А, а партнер А переказує почуту інформацію партнеру Б).

Партнери по черзі переповідають один про одного.

Обговорення.

Запитання для обговорення

Які почуття у вас викликало завдання?

Що було легше: слухати чи відтворювати інформацію?

Коли слухали, що ви відчували? А коли переказували?

Що допомагало правильно зрозуміти партнера?

9.5. Ефективний зворотній зв'язок

Інформаційне повідомлення «Ефективний зворотній зв'язок»

1 етап Зворотній зв'язок під час процедури медіації

Уміння налагоджувати – давати і приймати – зворотній зв'язок

Для того, щоб **дати простий зворотний зв'язок**, медіатор може використовувати такі фрази:

Так, зрозуміло...;

Мені здається, я розумію, як Вам важко...;

Гадаю, що на Вашому місці я почувався б так само ... тощо.

Щоб краще зрозуміти емоційний стан людини, К.Рожерс пропонував «почуватися в його взутті».

Зворотний зв'язок може бути й розгорнутий, коли медіатор відзначає не лише позитивні моменти спільної роботи, а й труднощі, з якими обом сторонам довелося зіткнутися під час медіації, та висловлює впевненість в успішному завершенні роботи.

Даючи зворотний зв'язок, слід:

1) говорити тільки про поведінку людини, а не про його особистість;

2) бути конкретним (описувати поведінку лише в даній ситуації, не екстраполюючи її на інші ситуації життя людини);

3) давати зворотний зв'язок від свого імені («Я помітив». «Я думаю»);

4) не оцінювати (не звинувачувати) людину;

5) давати збалансований зворотний зв'язок (як негативний, так і позитивний).

2 етап Ефективний зворотній зв'язок під час відпрацювання умінь медіатора (у тренінговому процесі)

Приклади на слайді

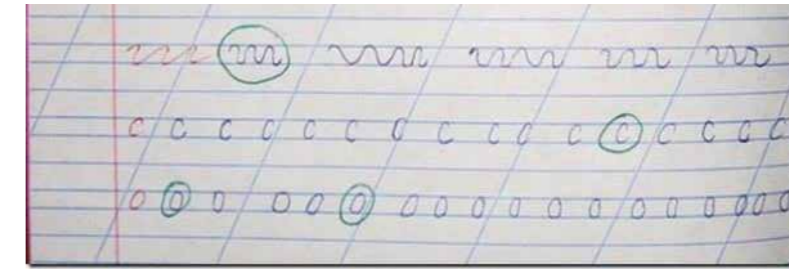
12+26-10=25

85-5=80

(2*3)+6=36 тощо

Що Ви можете сказати про виконання даного завдання?

Наступний слайд

Метод «зеленої ручки»²¹

Метод «зеленої ручки», розробила Тетяна Іванко, коли займалася зі своєю донькою у зошиті підготовки руки до письма.

Він вчить учня будь-якого віку, не концентруватися на невдачах, а помічати свої успіхи!

Отже, в чому суть:

Коли дитина писала у прописах, мама не підкреслювала червоною пастою помилки дитини, як це робили в початковій школі.

Вона виділяла зеленою пастою ті букви і гачечки, які виходили у дитини добре. Дівчинці це дуже подобалося і завжди після кожного рядка вона просила: «Мамо, яка вийшла краще за всіх?» І так раділа, коли мама обводила кращу букву зі словами: «Чудово!»

У чому різниця між підходами? У разі підкреслення помилок червоною пастою, ми концентруємося на помилках. Що відкладається в фотопам'яті. Правильно, ті літери які написані кострубато, те, що неправильно. Чи побачили ви за цими червоними підкресленнями ідеально написані літери? Ні! Хочемо ми чи ні, але підсвідомо ми запам'ятовуємо те, що виділено. У другому випадку ми концентруємося на тому, що зроблено правильно! Ми отримуємо зовсім інші емоції, інше сприйняття. Хочемо ми чи ні, але підсвідомо ми прагнемо повторити те, що було ідеальним! Це зовсім інша внутрішня мотивація – не прагнення уникнути помилки, а прагнення зробити добре!

А тепер увага, питання: як виділені помилки в зошиті впливають на подальшу доросле життя? Відповідь очевидна. Ми з дитинства звикаємо концентруватися на недоліках, на те, що неправильно, на те, що нам здається поганим. Нас привчали до цього в школі з допомогою червоної пасти, нас привчали до цього дому, коли частіше робили зауваження за те, що зроблено неправильно, ніж хвалили за те, що ми зробили добре.

З 20 написаних в ряд гачків підкреслять був тільки один. Тобто 19 були написані добре, а 1 – неідеально. Чому ж ми сконцентровані на цьому одному?

Ось ця звичка (виділяти червоним погане), яку ми відточуємо з самого дитинства і яку ніяк не витравити з нашої свідомості у дорослому віці, і стає найбільш частою причиною незадоволеності в житті! На чому фокус, то й зростає. На що спрямована увага, то і збільшується. Все починається з дитинства ми перетягуємо в доросле життя всі наші звички і навички, і не всі з них служать нам добру службу. Впроваджуючи принцип «зеленої пасти», ви побачите, що навіть якщо ви не вказуєте дитині на помилки, вони поступово йдуть самі собою, тому що дитина прагне зробити відмінно сам, по своїй добрій волі.

У разі, якщо нам необхідно зробити зауваження, покритикувати тощо, які мають бути наші дії?

Індивідуальна робота. Опрацювання інформаційного повідомлення «Ефективний зворотній зв'язок» (додаток 20)

Обговорення

Підведення підсумків дня Зворотній зв'язок (20 хв.).

²¹ За матеріалами статті Т. Лелеки проекту «Відкриття Чудес»

3-й день «Практика медіації»

10. Формування стресостійкості медіатора (40 хв)

Інформаційне повідомлення тренера

Немає, напевно, більш відомого й водночас більш спірного наукового терміна, ніж стрес (від англ. stress – напруга, тиск. Усі говорять про стрес, усі його переживають, усі про нього багато чули... Парадокс, проте, в тому, що коли запитати навмання п'ятьох осіб про те, що таке стрес, то почувеш п'ять різних відповідей. І неспроста.

Саме про це писав відомий канадський учений Г. Сельє, засновник теорії стресу: «Кожна людина відчувала його, всі говорять про нього, але майже ніхто не бере на себе клопіт з'ясувати, що ж таке стрес».

В одному дослідженні для солдатів-новобранців імітували ситуацію аварії та вимушеної посадки літака. Перед підйомом на борт кожному було вручено для десятихвилинного вивчення брошуру з інструкціями про необхідні дії в разі можливої катастрофи. Кожен учасник польоту вдягнув рятувальний пояс та парашут. Несподіванки почалися на висоті півтора кілометра: літак нахилився вбік. Усі побачили, як один із пропелерів перестав крутитися, а через навушники почули про інші неполадки. Потім солдатам повідомили, що склалася критична ситуація. Достовірність посилювалася тим, що вони неначебто випадково чули в навушниках тривожний діалог пілота з наземними службами. Літак перебував неподалік аеродрому, тому учасники могли бачити, як на злітну смугу з'їжджаються вантажні й санітарні машини. Через кілька хвилин пролунав наказ приготуватися до приводнення у відкритому океані, оскільки відмовив посадковий пристрій... Через певний час літак благополучно приземлився на аеродромі.

Як же реагували солдати на катастрофічну ситуацію? У багатьох виникли сильні емоційні переживання, пов'язані зі страхом смерті, дехто занімів від жаху. Але це не дивно. Дивно інше: в кількох учасників цього не спостерігалось – одні мали солідний льотний досвід і могли здогадатися про інсценування, а інші були впевнені в своїй спроможності вижити (Я. Коломинський, 1986).

Отже, виникнення та переживання стресу залежить не стільки від об'єктивних, скільки від суб'єктивних чинників, від особливостей самої людини: оцінки нею ситуації, зіставлення своїх сил і особливостей із тим, що вимагається, та ін. Будь-яка несподіванка, яка порушує звичний перебіг життя, може стати причиною стресу або стресором, за термінологією Г. Сельє.

Активна протидія стресу може передбачати ряд заходів, покликаних якщо не зняти повністю негативні наслідки стресу, то максимально їх послабити. До них можна віднести такі.

По-перше, аналіз індивідуальної картини стресу. Стрес – явище особистісне й найчастіше ситуативне. Його аналіз включає ряд обов'язкових дій:

- складання переліку стресорів (перелік робить ситуацію керованою, а проблему – реальнішою та відчутнішою або принаймні створює відчуття підконтрольності ситуації, що саме по собі теж важливо, тому що веде до підвищення впевненості у своїх силах);
- ранжування стресорів (від найдужчого до найслабшого);
- планування реальних і конкретних дій стосовно стресорів.

Можна виділити такі різновиди дій:

негайна дія (стресори, стосовно яких можна щось зробити прямо зараз, сьогодні чи протягом найближчих днів, наприклад, нечіткі службові обов'язки, невизначеність);

перспективна дія (стресори, що надаються до корекції, але незрозуміло, якій саме та коли,

наприклад, більші навантаження або надто багато нарад);

ігнорування чи адаптація (стресори, що перебувають поза межами досяжності, принаймні в доступному для огляду майбутньому; до них варто просто пристосуватися й приймати їх такими, які вони є, наприклад, погані умови роботи).

По-друге, мобілізація фізіологічних можливостей організму для протидії стресу за допомогою: збільшення вживання рідини (до восьми склянок на день порівняно з тією кількістю, яку ми випиваємо щодня);

харчування;

дихання;

фізичні вправи – комбінація вправ на гнучкість (5 хвилин на день) і витривалість (20 хвилин на день).

Нарешті, по-третє, мобілізація психофізіологічних можливостей для протидії стресові або психічна саморегуляція²².

Колективне опрацювання «Поради. Стрессова ситуація застала вас у приміщенні» (додаток 21)

Вправа «Дерево» (додаток 22)

Учасники індивідуально виконують завдання :

Корені – напишіть імена трьох близьких Вам осіб, які найбільше Вас підтримують та допомагають.

Зелені листки – три риси Вашого характеру, які допомагають Вам справитись зі стресом.

Сухі листки – три риси, які заважають Вам в стресових ситуаціях.

Промінчики сонечка – три види занять/хобі, завдяки яким Ви можете розслабитися та почуватися комфортно.

Тренер об'єднує учасників у трійки. Учасники обмінюються інформацією.

11. Практика медіації. Етапи медіації (60 хв.)

11.1 Етапи медіації

Обладнання: РР презентація «Медіація», додаток 23

Колективне обговорення «Етапи медіації»(10 хв)

Основні фази роботи медіатора на зустрічі зі стороною

Інформація тренера. Колективне обговорення

11.2. Основні фази роботи медіатора на зустрічі зі сторонами (медіаційна бесіда) (40 хв)

Робота в 4 групах. Вправа «Збери таблицю. Пазли»

Тренер об'єднує учасників в 4 групи

Обладнання: роздатковий матеріал (додаток 24) для кожної групи, листи А3, клей, (додатки 25-26)

²² Величко Оксана, Тетяна Янковська. УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ ТА СТРЕСОМ. Посібник для працівників апарату суду. – Київ, 2010. – 192 с.

Завдання.

1. Скласти таблицю «Основні фази роботи медіатора на зустрічі зі сторонами (медіаційна бесіда)» (додаток)
2. Опрацювати етапи медіації та презентувати
1 група. 1. Вступ та 2. Бачення сторін конфлікту (окремі точки зору) (додатки 25 «Згода на участь в медіації»)
2 група. 3. Прояснення конфлікту. Визначення проблем та інтересів
3 група. 4. Вирішення проблеми. Розробка можливих рішень
4 група. 5. Домовленість (додаток 26 «Угода сторін»)
3. Презентація. Обговорення

До уваги тренера

Важливо, щоб учасники не бачили до початку роботи таблицю «Основні фази роботи медіатора на зустрічі зі сторонами (медіаційна бесіда)».

Після виконання завдання 1, тренер пропонує групам опрацювати додаток 24 та перевірити правильність виконання.

11.3 Портрет медіатора. Етика медіатора (10 хв.)

Індивідуальна робота. Учасники опрацьовують інформацію «Портрет медіатора» (додаток 27) та «Основні вимоги до медіатора та його діяльності» (додаток 28)

Обговорення

До уваги тренера

Пропонуємо ще один варіант опрацювання питання «Портрет медіатора. Етика медіатора», розрахований на 45 хв.

Вправа «Етика медіатора»²³ (15 хв)

Матеріали: фліп-чарт, маркери, матеріали фасилітатора - «Етичні дилеми».

Учасники об'єднуються у 4 групи, кожна отримує вже підготовлену історію, що буде містити одну або декілька етичних дилем. Завдання групи – знайти ці дилеми, визначити, про порушення якого принципу медіації йде мова, вирішити їх та презентувати групі. Після завершення відбувається обговорення інших можливих дилем та шляхів їх вирішення.

Етичні дилеми

1. До вас на медіацію батьки привели хлопця, оскільки вважають, що це позитивно вплине на його поведінку. Хлопець не виказує великого бажання брати участь у процесі. Чи проводити медіацію?(Принцип «добровільність»)
 2. Один із учасників медіації хоче написати про свій досвід в шкільну газету. Як реагувати медіатору, якщо йому стало відомо про такі наміри одного із учасників?(Принцип «конфіденційність»)
 3. Ваш близький друг звернувся до вас із проханням провести медіацію. Ваші дії? (Принцип «нейтральності»)
 4. Нещодавно ви були учасником конфлікту, який дуже схожий на той, з яким до вас звернулись на медіацію. Чи повинен медіатор вести такий процес?(Принцип «безпристрасності»).
- Питання для обговорення:
- Що таке «етика»?
- Чи важлива етика для медіатора? Чому?
- Яка дилема стала б найважчою для вас і чому?

²³ За матеріалами http://studopedia.com.ua/1_294212_Informatsiya-dlya-fasilitatora.html

Портрет медіатора (30 хв.)

Вправа «Колаж Портрет медіатора»

Необхідні матеріали: 3 аркуші паперу А2, маркери, скоч, ножиці, клей, старі журнали, газети, кольоровий папір

Техніка створення колажу полягає в приклеюванні чи прикріпленні будь-яким іншим способом (наприклад, за допомогою скотчу, скріпок, степлера, пластиліну тощо) на основу (найчастіше паперову) найрізноманітніших вирізок (фотографій, зображень з журналів, газет, листівок, плакатів, а також якихось їхніх деталей, слів, букв, символів) на визначену тему. Використання вирізок у колажу відбувається за рахунок вибору образів, їхньою просторовою організацією у визначеному порядку, наділення образів власними значеннями.

Завдання: Об'єднати у 3 групи. В групах необхідно створити колаж на тему «Портрет медіатора» за 20 хвилин.

Презентація робіт

Запитання для обговорення:

- Чому медіатор має володіти саме такими якостями та рисами?
- Яким чином вони допомагають йому в роботі?

12. Практика медіації

12.1 Вступне слово медіатора (60 хв)

Обладнання: листи фліпчарту, маркери, додаток «Сценарій медіатора».

Інформація тренера (5хв)

Вступне слово медіатора – це один із важливих етапів медіації. Під час вступного слова медіатор налаштовує учасників на співпраці. А що може найкраще налаштувати людей до обговорення важливих питань, як не комфортна, спокійна обстановка, і те, що люди розуміють чому вони тут і що з ними буде відбуватися. Тому на даному етапі є дуже важливим для медіатора детально пояснити учасникам медіації всі принципи і правила, яких необхідно буде дотримуватися під час медіації.

Зараз ми з вами складемо, а далі кожен з вас спробує скласти варіант власного «вступного слова медіатора».

Перегляд відео «Вступне слово медіатора» (10 хв)²⁴

Завдання: Під час перегляду відео складіть детальний план вступного слова медіатора

Обговорення.

Питання для обговорення:

- Чи важливо, якими словами (наскільки зрозуміло) медіатор говорить вступне слово? Чому?
- На що іще, окрім доступності і зрозумілості, варто звертати увагу, говорячи вступне слово?
- Якою, на вашу думку, є мета «вступного слова медіатора»?

Інформація для тренера

Для перегляду вступного слова медіатора, тренер може використовувати навчальний фільм Українського центру порозуміння²⁵

²⁴ Режим доступу <https://www.youtube.com/watch?v=Jvdis34eaqk>

²⁵ За матеріалами http://studopedia.com.ua/1_294212_Informatsiya-dlya-fasilitatora.html

Складові вступного слова медіатора (слайд РР «Медіація»). Колективне опрацювання

1. Привітання
2. Знайомство
3. Обговорення мови, якою учасникам комфортно спілкуватися
4. Ознайомлення учасників з терміном «Медіація» та роз'яснення даного терміну доступними для сторін словами
5. Ознайомлення учасників з принципами медіації
6. Ознайомлення учасників з правилами медіації
7. Підписання згоди на участь сторін у медіації.

Робота над «Вступним словом медіатора» (40 хв.)

Індивідуальна робота. Складання власного вступного слова (15 хв.)

Обладнання: папір А4, ручки, додаток 29 «Вступне слово медіатора»

Завдання:

Тренер пропонує учасникам скласти свій варіант вступного слова, який вони зможуть використати під час рольової гри і далі в практичній роботі медіатора. Коротко обговорюється, чому краще буде написати свій варіант, а не використовувати стандартний. *Презентація. Обговорення*

Після складання (час на самостійну роботу – 10-15 хв.) учасники зачитують (за бажанням) свої варіанти вступного слова медіатора для групи. Спільно складається список «Знахідок для вступного слова» – вдалих формулювань, якими можуть скористатися усі учасники групи.

Індивідуальна робота. Опрацювання тексту «Вступне слово медіатора (приклад)»

(додаток 29)

Тренер пропонує учасникам опрацювати приклад вступного слова медіатора, проаналізувати та зробити співвідношення з власним варіантом.

Практика медіації. Рольова гра

Складання власного сценарію медіації (15 хв.)

Учасники, використовуючи додатки 30-33, складають власний сценарій медіації

Програвання медіації

Для програвання медіації пропонуються ситуації «Учень-учень», «Батьки-батьки», «Педагог-учень», «груповий конфлікт»

Обладнання: роздатковий матеріал з історіями по ролях для кожного/ої учасника/ці

Інструкції:

Учасники об'єднуються в групи по 6-8 осіб. Учасники програють історії по ролях дотримуючись правил проведення медіації: сторони конфлікту, медіатор/и. Для цього вони отримують прописані ролі. Інші учасники групи є спостерігачами. Після програвання кожної ситуації проводиться обговорення за схемою: учасники медіації - спостерігачі – тренер.

В кожній групі за кожною темою (наприклад «Учень-учень») програються по дві ситуації, в кожній беруть участь різні учасники.

На кожну тему відведено по 100-120 хвилин.

До уваги тренера

Для підготовки програвання ситуації, учасникам відводиться 5-10 хв

Рекомендуємо щоб в ролі медіатора були відразу два учасники

Кожний/а учасник/ця мають побувати в ролі медіатора

Тренеру необхідно зауважити, щоб учасники «не загравалися»

Після програвання ситуацій, тренер «виводить учасників із ролей»

Ситуації для медіації

Ситуація № 1 учень-учениця

До 10 класу 1 вересня прийшла Анастасія – дівчинка ВПО з Макіївки, вона проживала з бабусею, а батьки залишилися там, через те, що не могли залишити квартиру і свій бізнес. Дівчинка була тиха і спокійна, проте в класі дівчинку не долюблювали. Один з учнів (Олексій) почав її постійно принижувати, ображати, в її адресу лунали постійні зауваження щодо того, що вона чужинка, насміхались з неї. Вона все більше закривалась і не йшла на контакт. Бабуся по телефону повідомила класному керівнику, що дівчина відмовляється ходити до школи.

Класний керівник запропонував їм піти на медіацію.

Додаткова інформація:

Олексій в серпні втратив батька, який був військовим і загинув на сході під час АТО. У нього було упереджене ставлення до всіх переселенців. Адже кожного з них він звинувачував у смерті батька.

Анастасія – хороша і спокійна дівчинка, через те, що її не приймали до колективу дуже її бантежило і Олексію вона найбільше симпатизувала та співчувала, що батько загинув саме на її землі, проте вона не могла ніяким чином переконати хлопця, тому вона вирішила, що краще їй не ходити на навчання і почекати поки все владнається само собою.

Ситуація № 2 учень-учениця

Денис разом з батьками переїхав з Донецької області і навчається в школі-ліцеї в 8 класі. Напередодні осінніх канікул Денису, за гарні оцінки, батьки купили новий сенсорний мобільний телефон, про який він давно мріяв. Телефон він взяв після канікул до школи, щоб показати друзям. Під час уроку фізкультури (третього уроку) всі переодягалися в роздягальні спортивного залу. Денис також переодягнувся і пішов до зали займатися. Телефон він залишив у роздягальні. Коли Денис згадав, що залишив телефон у роздягальні і вийшов, щоб забрати його з кишені куртки, телефону вже не було. Денис покликав на допомогу вчителя фізкультури та інших однокласників. Вони почали продзвонювати телефон, але телефон був виключений.

Денис дуже засмутився через втрату і подзвонив до батька з телефону однокласника. Батько відразу приїхав і почав пошуки телефону. Він звинувачував однокласників Дениса, примушував їх показувати власні речі, викрикуючи при цьому нецензурні та погрозливі слова в сторону дітей. В ситуацію втрутилися класний керівник і соціальний педагог школи. Батька попросили не приймати самостійно ніяких дій і пообіцяли про все дізнатися і, при потребі, підключити працівників міліції. Але батько сказав, що сам викличе міліцію, якщо протягом дня не буде виявлено мобільного телефону.

Соціальний педагог школи провела розслідування і з'ясувала, що другим уроком фізкультура була в учнів 5 класу. На запитання соціального педагога в учнів, чи не бачили вони мобільного телефону в роздягальні спортзалу, діти відповіли, що не бачили, а після уроку до соціального педагога підійшов учень 5 класу і сказав, що бачив як його однокласник Назар взяв мобільний телефон в роздягальні спортзалу, що стирчав з куртки учня 8 класу в роздягальні спортзалу і, так як він його друг, то розуміє, що Назар може потрапити в погану ситуацію, а він хоче її попередити, але так, щоб Назар не знав, що це він розповів про вкрадений мобільний телефон.

Соціальний педагог повернулася до учнів 5 класу і сказала, що буде змушена викликати міліцію, яка швидко розбереться з даним конфліктом і що для того, щоб той, хто взяв телефон зізнався у скоєному, є лише один урок і перерва. Під час перерви до соціального педагога підійшов

Назар і, розплакавшись, повідомив, що це саме він взяв цей мобільний телефон, а тепер, через сором, не знає як повернути телефон Денису, а ще він боїться, що його заберуть в міліцію і батьки дізнаються про все, що сталося.

Назару було рекомендовано медіацію, під час якої він би міг розповісти про все, що зробив. Назар погодився. Тоді соціальний педагог з'ясувала у Дениса, чи той погоджується на медіацію і Денис також погодився.

Денис – Переживає через втрачений телефон, адже батьки, переїхавши в нову місцевість, довго не могли знайти роботу. А зараз, коли у них з'явилася робота, то частину зарплатні вони витратили на обіцяний, довгоочікуваний телефон. Денис схвильований, що батьки будуть його сварити за те, що він не серйозно поставився до їхнього подарунку і більше не куплять йому таку дорогу річ.

Назар – Боїться, що батьки дізнаються про його вчинок. Він живе в багатодітній сім'ї і батьки не можуть купити йому такий дорогий телефон. Тому він і взяв телефон Дениса, думаючи, що ніхто не здогадається, що це зробив саме він. Йому соромно за свій вчинок. Телефон він повертає, а сім-карту обіцяє відкупити за кошти, які зекономить на кишенькових грошах, що батьки йому дають на обід.

Ситуація № 3 батьки – батьки

Між учнем 10 та 11 класу виникло непорозуміння. Учень 10 класу стояв зі своїми товаришами на коридорі. Коли до нього підійшов випускник і своїм лобом вдарив з усією силою йому у лоб. Від сили удару в десятикласника з'явилась рана. Випускник злякавшись, завів його до медсестри. Йому було надано допомогу та накладено шви. Проте наступного дня мати хлопчика прийшла до школи з претензіями та вимогами. Було викликано батьків 11-ти класниками і запропоновано провести медіацію. Хлопці вдома не розповіли, що ж насправді між ними сталось.

Мама Сашка, учня 10 класу виховує його самостійно, тому їй образливо, що ні той інший хлопець ні його батьки не вибачились. Не запропонували допомогу. Але ще більше її непокоїло, що 11-класник Павло навіть не визнавав своєї провини.

Батьки Павла заперечували взагалі, що їхній син може таке скоїти, адже він спортсмен, дуже виховний і зразковий син, тому захищали його, батько в свою чергу попросив переговорити один на один зі своїм сином 11-класником, і той йому зізнався, що вдарив Сашка, але не очікував, що сила удару буде такою сильною, що утвориться негайно рана, він і сам налякався, що так вийшло і вже шкодував про вдяне.

Ситуація № 4 батьки – батьки

Дівчата 8 класу під час перерви розпивали спиртні напої у школі. Неадекватно себе поводити на уроці, на що було звернено увагу вчителя. Одразу викликали батьків дівчат. Батьки Анастасії одразу ж з порогу почали кричати на батьків Анни, звинувачуючи, що це Анна винна у цій ситуації, що вона погано впливає на Анастасію. Почався конфлікт між батьками.

Мама Анастасії – Тетяна Петрівна

Анастасія – Анастасія тиха і спокійна дівчинка, гарно навчається, але їй дуже подобався вчитель історії, щоб бути сміливішою і зробити так. Щоб він її помітив – вона запропонувала подрузі розпити пляшку шампанського перед уроком. Але батьки цього не знали, так як ніколи такого не очікували від доньки. Вони знали вдачу Анни, тому одразу виникла підозра в її сторону. Мама Насті знала, що їй подобається вчитель, але постійно говорила на цю тему з донькою, тому не могла припустити, що її донька зможе так вчинити.

Мама Анни – Людмила Миколаївна

Анна – посередньо навчається, любить відвідувати дискотеки, час від часу порушує поведінку. Проте цього разу просто вирішила підтримати ідею подруги, щоб тій не страшно було випивати самій. Батьки Анни теж люблять свою доньку, жодного разу не бачили її в нетверезому стані, тому і почали активно захищати. Анна мамі перед приходом до школи по телефону зізналась, що трапилось насправді і сказала, що просто хотіла підтримати подругу, бо та симпатизує вчителю і хотіла бути більш впевненою на його уроці і що випили вони небагато, просто на голодний шлунок і тому це було так помітно.

Ситуація №5 учень-педагог

До 9 класу у листопаді прийшов учень ВПО, який з мамою переїхав з Луганської області. З самого початку він почав проявляти демонстративність поведінки, конфліктував не тільки з учнями в класі, але і з учителем – не виконував жодних доручень. Порушував дисципліну на уроках, не виконував домашніх завдань, на усі зауваження класного керівника реагував підвищеним голосом та негативними висловлюваннями.

Учень – Сергій – холеричного типу темпераменту, ображений на всіх, через те, що йому довелося покинути свою рідну школу і друзів, та переїжджати до чужого міста. До того ж він переживав за випускні іспити, адже його знання були не дуже міцними, так як він приїхав з сільської школи, тому своїми негативними емоціями і запереченнями він приховував брак своїх знань.

Класний керівник – Валентина Василівна – вчителька з великим педагогічним стажем, прагнула швидше соціалізувати учня в класі, давала йому певні доручення, які він відмовлявся виконувати. Така його поведінка і неслухняність нею просто не приймалась, адже вона вже стільки років працює з дітьми і кожному могла дати раду. Вона все частіше переходила на крик і робила зауваження хлопцю перед класом.

Ситуація №6 учень-педагог

У грудні місяці до 8 класу з села Донецької області приїхала дівчина Юлія, яка була з багатодітної родини. Вона, мама та троє молодших дітей змушені були переїхати. У цьому класі навчалась донька однієї вчительки - Марія. Коли у Марії зникло 20 грн з сумки, то її мама-вчителька одразу сказала, що це вкрала Юля, адже вона потребує грошей, так як з багатодітної родини. При всьому класі вчителька почала звинувачувати дівчинку. В цю ситуацію втрутився класний керівник і почав захищати Юлю. Після чого запропонував учениці і вчительці піти на медіацію.

Юля – тиха і скромна дівчинка. Їй було важко звикати до нового закладу, адже вона вчилася у невеликій сільській школі. Там, звідки вона приїхала, вони жили дружньою родиною і все мали, тому вона ніколи не мала думки красти чужі речі і тим паче гроші. Вона про це і сказала цій вчительці на медіації, що в неї гарні стосунки з її донькою і вона ніколи не дозволила б собі не те що обікрасти її доньку, але будь-кого іншого.

Вчителька Світлана Миколаївна - одразу подумала на дівчинку –ВПО, адже дуже упереджено ставилася до переселенців, так як її чоловік був військовим і перебував в зоні АТО, тому в неї одразу виникла думка, що це могла зробити тільки Юля, так як раніше такого в класі не відбувалось і їй здавалось, що усіх дітей вона знає. Вона керувалася емоціями, коли кричала на ученицю, проте під час медіації зрозуміла, що дійсно причин звинувачувати саме Юлю у неї окрім особистих емоційних переживань не було, тому під час обговорення вона зрозуміла свою помилку і попросила вибачення у дівчинки і на медіації і у класі перд учнями, а класний керівник пообіцяла провести тематичне Коло щодо крадіжок.

Групова медіація (учень – учень, батьки)

Антоніна, Євген і Андрій були друзями, однокласниками. Завжди разом ходили гуляти по місту, в кафе, на дискотеки.

09.07.2010 р. всі разом прийшли на дискотеку в молодіжний клуб «Мобі Дік», де збиралися разом провести час.

Євген не хотів танцювати, казав, що у нього немає настрою. Антоніна і Андрій навпаки хотіли танцювати і веселитися.

Антоніна дала на збереження свою сумочку Євгену, який сидів біля бар-стойки, а сама танцювала в іншому кінці зали. Євген почув, що в сумочці Антоніни задзвонив телефон і замість сказати їй про це, сам вирішив відповісти. Відкривши сумочку побачив, що телефон знаходиться в косметичці. Він відкрив косметичку і побачив, що там окрім косметичних засобів і телефону лежать золоті сережки.

Євген покликав Андрія і розповів про знахідку. Андрій, не вагаючись сказав, щоб Євген брав сережки, а сам Андрій буде танцювати з Антоніною, відволікаючи її увагу.

Євген ще трохи вагався, брати чи не брати, але потім вирішив взяти сережки. Потім він попрощався з друзями і, сказавши, що немає настрою, пішов до дому.

Антоніна, нічого не підозрюючи, після дискотеки також пішла до дому. Андрій провів її і пішов до Євгена.

Разом хлопці вирішили, що будуть говорити, що нічого не знають про сережки, а так як Антоніна вживала пиво і була на підпитку, то нехай сама шукає, де згубила їх.

Наступного дня Антоніна хотіла одягнути сережки в школу, але в косметичці їх не було. Вона обшукала всю сумочку, але сережок не знайшла. Нічого не кажучи мамі, вона подзвонила до Євгена і запитала, чи він не знає де її сережки. Євген сказав, що нічого не знає і що треба було йому не довіряти сумочку, щоб зараз не звинувачувати.

Антоніна розповіла мамі про зникнення сережок, адже мама б і сама помітила, що сережок, які вони з батьком подарувати Антоніні на 16 років, немає.

Антоніну дуже образило те, як хлопці, яким вона довіряла, з якими дружила, вчинили з нею. Вона зразу зрозуміла, що це міг зробити тільки Євген, а він не признався одразу, а обманув її, що не брав сережки. На запитання дівчини навіщо вони так з нею вчинили, хлопці відповіді не дали. Сказали, що не знають, що мали зробити з цими сережками, не встигли спланувати.

Додаткова інформація:

Мама Антоніни, Неля Гнатівна ображена не тільки поведінкою хлопців, а й своєї доньки. Батьки довіряли їй, вірячи в те, що вона на дискотеці не вживає алкогольних напоїв, а просто розважається з друзями, а також і за те, що її донька не обережно поставилася до такого дорогого подарунку батьків, адже на ці сережки вони витратили немалу суму грошей. Мати під час медіації, бачачи, що хлопці не хочуть говорити правди, сказала, що звернеться в міліцію, що з них у присутності батьків буде взято пояснюючі. Євген, злякавшись подальшого розслідування, признався в тому, що це вони разом з Андрієм взяли сережки з сумочки Антоніни.

Після зізнання Євгена, жінка вимагає повернути їх Антоніні. Вона обіцяє забрати заяву з міліції, якщо хлопці пообіцяють, що більше не будуть красти. Також жінка вимагає вибачень від Євгена і Андрія.

Євген – Переживає з приводу цієї ситуації і побоюється, щоб про це не дізнався його батько, який виховує його один, так як мати померла. Батько йому дуже довіряє і вважає порядною людиною, не здатною на такі вчинки. Євгену і Андрію дуже неприємно і соромно через те, що вони зробили. Найбільше вони переживають, що Антоніна через все, що сталося не захоче з ними спілкуватися.

Андрій – Переконає, що не настоював на тому, щоб Євген брав сережки, а лише запропонував йому їх взяти. Євген повинен був вирішувати самостійно, брати їх чи ні. Євгену і Андрію дуже

неприємно і соромно через те, що вони зробили. Найбільше вони переживають, що Антоніна через все, що сталося не захоче з ними спілкуватися.

Антоніна – Їй соромно перед батьками, за те, що вона вживала пиво і необережно поставилася до подарунку батьків. Також їй неприємно, що друзі, яким вона вірила, підвели, обікрали, скориставшись її довірою.

Мати Антоніни – Так як сережки знаходяться у Євгена, жінка вимагає повернути їх Антоніні. Вона обіцяє забрати заяву з міліції, якщо хлопці пообіцяють, що більше не будуть красти. Також жінка вимагає вибачень від Євгена і Андрія.

Підведення підсумків дня Зворотній зв'язок (20 хв.).

4-й день «Практика медіації»

12.6. Техніка «Коло» (100 хв.)

Обладнання: презентація РР «Коло», мовник/братина, фліпчарт, додатки 34-35

Інформація тренера.

Тренер знайомить учасників з традиціями застосування кіл в різних культурах для прийняття рішень та обговорення важливих питань. Доречно звернути увагу на символи та ритуали, що використовуються під час проведення Кіл (додаток 34)

Правила кола

Інформація тренера. Колективне опрацювання

- Мовник / Братина завжди рухається по Колу за годинниковою стрілкою («за сонцем»).
- Говорити має право тільки той, хто тримає в руках Мовник / Братину, або учасник, який отримав особливий дозвіл ведучого (Хранителя Кола).
- Коли Мовник / Братина потрапили до учасника в руки, а він/вона не має, що сказати, Мовник / Братина передається далі по Колу, а учасник має право зберігати мовчання.
- Жоден з учасників не має право висловитися та піти, доки Коло не завершилося.
- Мовник / Братина продовжує рухатися по Колу доти, доки є учасники, які бажають висловитися стосовно теми дискусії; рішення не можуть бути прийнятим до тих пір, доки є учасники, які бажають висловитися.

Коли учасник тримає в руках Мовник / Братина, він/вона повинен поважати мету проведення Кола та інших його учасників, висловлюючись:

- «Від серця», чесно та відверто.
- З повагою до присутніх.
- Достатньо стисло і лаконічно, щоб кожен мав можливість висловитися.
- Дотримуючись теми, що обговорюється в Колі.

Практика проведення кола

Тренер проводить з учасниками Коло цінностей.

Хід проведення кола

Хранитель Кола проводить ритуал відкриття Кола. Використовуючи Мовник / Братину, відбувається обговорення таких питань:

1. Назвіть людину, яку ви поважаєте та ту її рису (характеру), якій би ви хотіли у неї навчитися або, яка вас вражає – за результатами цього обговорення складається список цінностей учасників тренінгу. Список цінностей слугує орієнтиром для розуміння рис, необхідних медіатору та засад, на яких базуються відновні практики. (Обов'язково обговорити з групою список названих у Колі цінностей і прописати їх на фліп-чарті)

2. Згадайте та назвіть громаду/команду, де ви відчували підтримку. Якщо зможете, пригадайте ситуацію, в якій ви насправді відчули себе частиною цієї команди.

3. Опишіть свій досвід участі в Колі. Які особливості (елементи Кола) проведення Кола ви помітили? Чому ці особливості (елементи Кола), на ваш погляд, є важливими?

Після обговорення цих питань Хранитель Кола проводить ритуал закриття Кола.

Обговорення

Питання для обговорення:

Які переваги, на вашу думку, має Коло у порівнянні зі звичайним груповим обговоренням проблем?

Як ви вважаєте, у яких ситуаціях застосування Кола може бути ефективним? (детальніша інформація викладена в мультимедійній презентації)

На вашу думку, чи в правильному порядку задано питання для Кола цінностей? Чому?

До уваги тренера

Тренер може провести тематичне коло

Тематичне Коло. Питання:

1. Який у вас зараз настрій та як ви відчуваєте себе?

2. Як часто у вашому житті виникають конфлікти та яка стратегія поведінки найчастіше вами використовується при їх вирішенні?

3. З якими конфліктними ситуаціями ви найчастіше зустрічаєтесь у роботі? Як вони вирішуються?

4. Яким чином ви бачите застосування медіації у власних життєвих ситуаціях та на роботі?

5. Як ви себе зараз відчуваєте?

До уваги тренера

Тренер акцентує увагу учасників, що під час проведення кола, медіаторам необхідно розуміти ризики, які можуть виникати

13. Найкращий досвід впровадження шкільної медіації (30 хв)

Презентація досвіду роботи.

Колективне обговорення

14. Методичне забезпечення впровадження медіації .

Опрацювання занять «Миробудування. Профілактика та розв'язання конфлікту з використанням медіації» з батьками, педагогами, учнями (65 хв) _

Робота в 3 групах

Завдання.

Прописати заняття з елементами тренінгу «Миробудування. Профілактика і розв'язання конфлікту з використанням медіації» за наданою схемою (додаток 36)

1 група – для учнів

2 група – для педагогів

3 група – для батьків

Презентація роботи. Обговорення

Підведення підсумків дня. Зворотній зв'язок (20 хв.).

5-й день «Методичне забезпечення впровадження медіації. Організаційні питання»

15. Методичне забезпечення впровадження медіації (30 хв)

Інформація тренера. Робота з матеріалами на флешці

16. Способи популяризації медіації (45 хв.)

Робота в 4 групах

Тренер об'єднує учасників у 4 групи

Обладнання: листи фліпчарту, маркери

Завдання: прописати механізм популяризації медіації

1 група – в навчальному закладі серед учнів

2 група - в навчальному закладі серед педагогів

3 група - в навчальному закладі серед батьків

4 група - в громаді

Презентація. Обговорення

17. Механізм впровадження отриманих навичок у діяльність навчального закладу та громади (40 хв)

Опрацювання питання «Критерії відбору ситуацій для проведення медіації»

Колективна робота.

Тренер робить запис на листі фліпчарту, які конфліктні ситуації медіатор може брати на медіацію. В основі відбору закладені: конфлікти серед

Індивідуальна та групова робота.

Завдання. Опрацювати індивідуальний план впровадження відновних практик в навчальному закладі та громаді.

Колективне обговорення.

18. Моніторинг діяльності медіатора

Інформація тренера

Колективне опрацювання «звітності медіатора» (додатки 37-40)

Зворотній зв'язок . Підведення підсумків. Видача сертифікатів (60 хв)